

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2021

Andrea Skřivánková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Sport a politika: Basketbal a socialistické
Československo**

Bakalářská práce

Autor práce: Andrea Skřivánková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Hana Kubátová, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. května 2021

Andrea Skřivánková

Bibliografický záznam

SKŘIVÁNKOVÁ, Andrea. *Sport a politika: Basketbal a socialistické Československo*. Praha, 2021. 49 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Hana Kubátová, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 91 412 znaků.

Anotace

Tato bakalářská práce zkoumá vztah sportu a politiky na příkladu fungování (vrcholového) basketbalu v době socialistického Československa. Pohyb jako volnočasové vyžití je na první pohled soukromou záležitostí. Z odborné literatury ovšem víme, že sportovní apolitičnost a neutralita je často narušována a (vrcholový) sport tak může sloužit mimo jiné jako režimní nástroj k manifestaci síly i jednoty státu a jeho obyvatel. Vítězství ve sportovním klání se proto často přenáší z hřiště do politické a společenské roviny. Nedemokratické režimy tlačí sportovce k nelegálním praktikám a činům, které se vymykají pravidlům fair-play. Práce se tedy zabývá způsoby, jakými režim zasahoval do československého basketbalu a za jakým účelem tak činil. V textu je věnován prostor procesu sjednocení československé tělovýchovy, jednotlivým zákonům, které měnily její organizační strukturu, mezinárodním akcím, jejichž průběh i výsledky ovlivnily politické machinace, a zejména také událostem provázejícím basketbalová reprezentační družstva během čtyř dekad vlády Komunistické strany Československa. Tato případová studie se opírá o rozsáhlou sekundární literaturu, která se věnuje vztahu politiky a sportu obecně a sportu v nedemokratických režimech konkrétně. Z důvodu rozsahu se zaměřuje pouze na českou stranu republiky.

Annotation

This bachelor thesis examines the relationship between sport and politics by the example of the top-level basketball during the socialist Czechoslovakia era. Physical exercise as a leisure activity is mostly viewed as a private matter. However, there is a lot of evidence in the professional literature about interfering sport's neutral and apolitical character by using it as a tool for manifestation of regime's strength and unity. Victory in the game has its deeper meaning in the political and social level. Non-democratic regimes push their athletes into non-legal activities, which are far behind the fair-play rule. Therefore it is important to analyse purposes and ways in which the regime interfered in the Czechoslovak basketball. The thesis is focused on the process of unification of Czechoslovak physical education, individual laws that changed its organizational structure, international sporting events whose course and results were affected by political machinations, and especially events accompanying our national basketball teams during the four decades of the Communist Party of Czechoslovakia governance. This case study is based on the wide range of secondary literature and, due to its scope, concentrates only on the Czech side of the country.

Klíčová slova

Politika; basketbal; komunismus; socialismus; nedemokratické režimy; propaganda

Keywords

Politics; Basketball; Communism; Socialism; Non-democratic Regimes; Propaganda

Title

Sport and Politics: Basketball and Socialist Czechoslovakia

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé rodině a blízkým za podporu během celého studia, vedoucí mé práce Haně Kubátové, M.A., Ph.D. za cenné rady a vstřícný mentoring, a panu Jakubu Bažantovi za zapůjčení velké části potřebné literatury.

Zkratky

AV – akční výbor

ČOS – Československá obec sokolská

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČVBS – Československý volejbalový a basketbalový svaz

DSO – Dobrovolná sportovní organizace

JDTO – Jednotná dobrovolná tělovýchovná organizaci

KSČ – Komunistická strana Československa

MOV – Mezinárodní olympijský výbor

ME – mistrovství Evropy

MS – mistrovství světa

OH – olympijské hry

ROH – revoluční odborové hnutí

SMEs – Sporting Mega Events

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SÚTVS – Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport

SVTVS – Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport

TV – tělesná výchova

ÚNTV – Ústřední národní tělovýchovný výbor

VTŠ MT – Vojenská tělovýchovná škola Miroslava Tyrše

ZTV – Základní tělesná výchova

Obsah

Úvod	2
1. Sport a nedemokratické režimy.....	5
2. Basketbal v historii Československa.....	9
3. Vývoj československého sportu pod dohledem KSČ	13
3.1. Basketbal v socialistickém Československu	16
3.1.1. 50. léta 20. století	18
3.1.2. 60. léta 20. století	24
3.1.3. 70. léta 20. století	26
3.1.4. 80. léta 20. století	29
4. Basketbal jako „soft power“	31
Závěr.....	35
Summary	37
Přehled použité literatury	38
Odborná literatura.....	38
Zákony	39
Internetové články	39
Oficiální webové stránky	40
Jiné	41

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje složitému vztahu dvou na první pohled vzdálených oblastí lidské společnosti, a to sportu a politice. Přestože je sport vnímán jako zábavná volnočasová aktivita, jeho apolitičnost, neutralita a nezávislost je často pouze iluzorní. Politická moc začne rychle využívat široký dosah sportu do různých oblastí lidského života jakožto efektivní kanál pro šíření režimní ideologie, aniž by to lidé na první pohled vnímali. Tento proces by se tedy dal považovat za přirozený vývoj společnosti poté, co její řízení převezme nedemokratická vláda. Ta hledá nástroje, jimiž by mohla ovládat své občany a manifestovat svou politiku. V práci proto chápu sport jako záležitost veřejného dění, jako formu tzv. *soft power*, a tedy nejen jako soukromou aktivitu jedinců. Politické spory, ať už ukončené, či stále probíhající, mají tendenci se promítat i na mezinárodní sportovní pole. Z odborné literatury víme, že nedemokratické režimy se snaží monitorovat a kontrolovat nejenom politický život jednotlivce, ale rovněž jeho soukromý život. Mnozí autoři se proto ptají, jak konkrétně politika sportu ovlivňuje, jak do něj vstupuje, proč se vůbec o pohybové aktivity političtí představitelé zajímají. Stejně tak je předmětem výzkumu otázka, jaké má sport místo a roli v nedemokratických režimech.

Autoři si v této souvislosti všímají například Olympijských her (dále jen OH) 1936 v Berlíně, kde poukázali na sport jako formu propagandistického nástroje nacistického Německa (Hruška 2008). Některé publikace zkoumají téma tomu blízké, a to sport jako nástroj již zmíněné *soft power* (Freeman 2012). Další autoři porovnávali dopad různých totalitních režimů, fašismu a komunismu, na vrcholový sport (Arnaud, Riordan 1999). Mnoho publicistů rozebírá dění i na jiných OH. Např. Mnichovský masakr na OH 1972, kde kvůli zamítnutí žádosti o účast samostatné palestinské výpravy a dlouhotrvajícímu izraelsko-palestinskému konfliktu v rukou skupiny Černé září zemřelo 11 izraelských atletů (Johnson 2009). Zajímavé je i téma politicky motivovaných bojkotů několika olympiád, např. v roce 1976 v Montrealu – nepřijela většina zemí Afriky kvůli nesouhlasu s politikou apartheidu, 1980 Moskva – bojkot převážně západních zemí iniciovaný nesouhlasem USA se sovětskou invazí do Afghánistánu, 1984 Los Angeles – odpověď socialistického bloku na minulé OH a 1988 v Soulu. Těmto hrám předcházela bombový útok na jihokorejské letadlo, nařízený budoucím severokorejským vůdcem Kim Čong-ilem (Slezáková 2018). Ze současného dění mohu zmínit např. nevyslání výpravy Severní Korey na OH 2021 v Tokiu, oficiálně z důvodu ochrany sportovců před onemocněním covid-19 (Shin 2021). Dále zákaz účasti na mezinárodních akcích (včetně OH 2021) pro ruskou reprezentaci, kterým Mezinárodní olympijský výbor (MOV) potrestal Rusko

za státem řízený doping a falšování laboratorních dat (Tétrault-Farber 2020). Všechno toto jsou příklady, kdy politika vrcholovým sportem viditelně prostupovala.

Ve své bakalářské práci mohu rovněž navázat na práce ke komunistickému režimu a sportu, jak jej studovali například Jan Kalous, František Kolář nebo například Vladimír Kostka (odkazy). Konkrétně pak tedy práce zkoumá prostředí československého socialistického sportu, konkrétně basketbalu, mezi lety 1946 až 1989. Na basketbal je zde nahlíženo jako na nástroj nepolitické politiky, přičemž hlavní výzkumnou otázkou a cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem a za jakým účelem zasahoval komunistický režim Československa do basketbalu jako volnočasové aktivity.

Ve své práci chápu sport jako formu tzv. *soft power*, a všímám si různých způsobů manifestace síly, touhy státu po uznání a prestiži, propagandě a využití pohybu k posílení lidské pracovní výkonnosti a odolnosti. Autoři (např. James Riordan, Pierre Arnaud a Kevin Freeman) se zabývají jednotlivými projevy spojení sportu a politiky, pracují s pojmy jako jsou sportovní nacionalismus a tzv. *swaggering*, pojem, který můžeme volně přeložit jako naparování se. Politický systém nastolený v Československu v únoru 1948 bral pohybové aktivity jako povinnou součást celoživotní průpravy nutné k společnému budování socialistické vlasti. Bakalářská práce se proto zaměřuje na jednotlivé organizační fáze procesu sjednocování tělovýchovy a sportu, jaké podmínky režim pro sportovce vytvářel, jak komunisté navázali na Tyršův odkaz a sokolskou tradici, či jak se vlivem různých událostí měnily lidské osudy. Prostor je ponechán i způsobům odměňování úspěšných reprezentantů, trenérů, činovníků a jedinců věrným režimním požadavkům, či nastavenému pětiletému plánu. Práce rozebírá také fenomén sportu jakožto prvek národního cítění, tedy jak mezinárodní akce, např. olympiáda, dokážou lidi spojovat i rozdělovat. Země socialistického bloku měly společnou ideologii a přísná pravidla zahraniční politiky, vrcholový sport se měl stát výkladní skříní socialismu. Na druhé straně se ale postupy ne vždy setkávaly s plným pochopením a souhlasem jednotlivých občanů Československa. I samotní sportovci, pokud nesouzněli s režimními plány, čelili více či méně závažným postihům, a někteří s vidinou svobodnějšího rozhodování dokonce emigrovali do západních zemí. Lidský faktor je tedy velmi zásadní, pokud diskutujeme o jednotlivých krocích nedemokratických režimů, jelikož za těmito institucemi stojí lidé, třímající v rukou určitou moc, která může i z nevinné zábavy udělat svůj nástroj propagandy a manipulace.

Práce je koncipována jako případová studie, která se soustředí na podrobný popis a rozbor případu basketbalu v socialistickém Československu. Ta se soustředí na podrobný popis a rozbor jednoho nebo více zkoumaných případů. Vyznačuje se snahou zachytit složitost případu

a popsat obecné vztahy. Jde tu o úsilí komplexně porozumět jedinečnému sociálnímu objektu. Sociální objekt je ohraničený systém, jehož historii mapuje právě případová studie. Jiné definice hovoří o strategii zkoumání vybraného jevu v přítomnosti vzhledem k reálnému kontextu, kde hranice mezi jevem a kontextem není jasně daná (Hendl 2016: 102-118). Idiografický přístup jakožto součást kvalitativní výzkumné strategie za svůj cíl pokládá zachycení jedinečnosti, specifických okolností a skutečností z individuální perspektivy studovaného případu. Postupem poznávání případu do hloubky spějeme k jeho plnému pochopení (Chrastina, Pedagogická fakulta 2019: 48-49). Bakalářská práce popisuje historický kontext vývoje basketbalu, kontext podmínek vytvořených režimem KSČ, dění na mezinárodních akcích ovlivněné politickými vztahy a poskytuje rozbor zásahů nedemokratických režimů vůči volnočasové aktivitě ve formě sportu.

Použitá literatura je s ohledem na dostupnost zdrojů během pandemie covid-19 omezena převážně na díla dostupná v Národní digitální knihovně, odborné a internetové články, zákony dostupné z webových stránek poslanecké sněmovny ČR a knihy s tematikou basketbalu ze soukromých sbírek. Nebyly uskutečněny plánované rozhovory s pamětníky s ohledem na nemožnost osobního setkání. Pohled účastníků dobových událostí alespoň částečně nahradila nevydaná publikace pana Josefa Fleischlingera, nazvaná *Svědectví o zneužívání mocenských sil v basketbalu*.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola vymezuje vztah sportu a nedemokratických režimů, s důrazem na již zmíněné koncepty tzv. *soft power* a naparování se. Druhá kapitola sleduje historii basketbalu na území Československa, počátky naší mužské reprezentace a změnu poměrů po převzetí moci komunisty v roce 1946. Na to navazuje třetí kapitola a přehled sportovní organizace po celou existenci socialistického ČS. Detailněji jsou zde v podkapitolách rozebrány basketbalové události v jednotlivých dekádách a jejich význam pro mezinárodní politiku. V poslední kapitole se vracím ke konkrétním projevům zásahu režimu do dění v basketbalu za socialistického ČS a jejich možné provázanosti s koncepty z první kapitoly.

1. Sport a nedemokratické režimy

Sport vznikl jako nevinná aktivita, která do lidských životů přináší radost a poskytuje způsob, jak se odpoutat od pracovních či rodinných záležitostí (Čechák 1986: 7). Brzy se ovšem sport stal předmětem politického zájmu. Autoři Pierre Arnaud a James Riordan si v této souvislosti kladou otázku, zda neexistuje rozpor mezi původní myšlenkou sportovní neutrality a touhou využít sport pro politické účely. Ve své práci proto rovněž zkoumají, zda se jedná pouze o přirozený vývoj a přirozený nástroj politizace, nebo zda by se měla čistota sportu bránit. Arnaud a Riordan se dále ptají, do jaké míry vztahy vytvořené střetem politických a sportovních sil zohledňují zájmy samotných sportovců a jejich morálku. Sportovní odvětví se často domáhá své samostatnosti a nestrannosti v mezinárodních vztazích, ale zároveň je snadno vtahováno do národní i mezinárodní politiky. Autoři zde pracují se dvěma hypotézami. Podle jedné politici dokážou sport velmi jednoduše spojit s vládními projekty a zájmy, z čehož ostatně vznikl pojem „politika sportu.“ Politika sportu politika využívá sportovce – reprezentanty k dosažení jejich cílů, což narušuje sportovní nezávislost. Druhá hypotéza spočívá v tom, že při vládních krizích vedoucí představitelé zemí zneužívají sport (a to jak se souhlasem samotných aktérů, tak bez) k odvedení pozornosti od problému či k přímému politickému nátlaku, který povede k jeho vyřešení. Těmto problémům čelí i národní a mezinárodní sportovní federace. Národní instituce se řídí systémovými nařízeními svých vlád, ale také od nadřazených mezinárodních federací, což může způsobit neshody v přistupování ke sportovním událostem a mezinárodním vztahům (Arnaud, Riordan 1999: 7-9).

James Riordan si rovněž všimá vztahu nedemokratických režimů ke sportu, dále jej rozebírá přímo na příkladu socialistických zemí. Ty dle něj budí ve světě pozornost zejména kvůli velkému počtu zaznamenaných sportovních úspěchů. Vedoucí představitelé zemí prezentovali sport jako cestu ke zkvalitnění lidského zdraví a fyzické kondice, zlepšení hygienických návyků, obraně země, zvýšení produktivity práce, v mnoha zemích i integraci multietnické společnosti do jednotného a silného státu, a k docílení mezinárodního uznání. Riordan také zdůrazňuje, že socialistické státy zpravidla počítaly s válečným konfliktem, terorismem či převratem a braly sport i jako formu vojenské přípravy a tréninku. Probíhala tak tzv. militarizace sportu, v důsledku které systém tělovýchovy a sportu obsahoval prvky armádního výcviku a řídil se sovětským heslem „Připraven k práci a obraně vlasti.“ Pravidelná účast v pohybových aktivitách tedy měla přispívat k lepším pracovním výkonům, vyšší produkci výroby, menšímu výskytu nemocí a zranění na pracovišti a celkově k důslednějšímu plnění plánované pětiletky. Pro zavedené tělovýchovné systémy se ujal pojem „fyskultura“ a ta

fungující v již zmíněném SSSR byla vzorem pro všechny jeho satelitní země. Věří se, že komunisté ve své sociální politice pokládali sport i za způsob boje proti kriminalitě, alkoholismu, prostituci, ale také náboženství, zkrátka aby se lidé ve svém volném času věnovali režimu prospěšné aktivitě. Dávali prostor i ženské emancipaci. Autor nicméně vyzdvihuje pro ně nejdůležitější cíl, a to mezinárodní úspěch a s ním související uznání a prestiž. Sport byl totiž jednou z mála oblastí, kde socialistické země mohly konkurovat kapitalistickému západu. Napětí během Studené války hlavních ideologických rivalů, USA a SSSR, se pak promítalo i na mezinárodní sportovní akce. Režim sportovních úspěchů využíval nejen k získání uznání od ostatních států, ale i od vlastních obyvatel, kteří díky tomu měli věřit v moc a jednotu jejich socialistického státu. Na sportovce byl často vyvíjen obrovský tlak, nejen aby předvedli skvělé výkony, ale aby jimi i reprezentovali sílu svého národa a nadřazenost nad konkurencí. Proces budování pověsti národa je znám jako „nation-building.“ Dle Riordana sport zasahuje do mnoha sfér lidského života – vzdělání, zdraví, kultury, politiky a má velkou moc lidi spojovat a mobilizovat k akci. Ke sportu si lidé snadno najdou pozitivní vztah, baví se jím, rozumí mu, nejsou limitováni společenským stavem, vírou, národností, mírou edukace, ani jazykovou bariérou. Umožňuje jim se uvolnit, vypustit stres např. z náročné práce či rodinných záležitostí, nevystavují se nebezpečí (během souboje na hřišti člověk pravděpodobně přijde k menší úhoně, než ve válečném konfliktu), utužují zdraví a fyzickou zdatnost (Riordan 2007: 110-115).

Nacionalismus, zde specificky *sportovní nacionalismus*, hraje ve světě sportu významnou roli. Richard Arnold se ve svém článku potvrzuje slova Jamese Riordana, že sportovci podléhají tlaku od své země, jelikož reprezentují úroveň sportu spolu s kulturou a jejími hodnotami. Lidé k nim upínají své naděje, vidí se v nich, snadno si je vykreslují jako hrdiny, které detailně znají. Postupně se díky tomu utváří pocit národní sounáležitosti, ani ne tak z důvodu, že by celá země najednou upírala zraky stejným směrem, ale hlavně kvůli tomu, že vidí konkrétní lidi bojující za jeden národ. Nedemokratické režimy si jsou tohoto efektu velmi dobře vědomy, cíleně sport podporují a využívají z něho plynoucí euforii k utužování poměrů ve státě. Sport je jak odrazem pro situaci ve společnosti, tak i její hybnou silou. Již George Orwell tvrdil, že všechny sportovní disciplíny jsou do nějaké míry soutěživé a jakmile je jedinec či větší skupina vystavena riziku prohry, dojde ke spuštění velmi bojovných instinktů, tím spíše když jde o boj za národ. Arnold osvětluje pojem „národní sport.“ V něm daná země tradičně exceluje a případná porážka svým významem sahá daleko za brány sportoviště, jde o ztrátu prestiže. Národní cítění nejvíce zesiluje během velkých sportovních událostí (Sporting Mega Events – SMEs). Lidé během nich

mohou nárazově konzumovat i vytvářet prvky¹ národní kultury. Dle Arnolda státy (nejen nedemokratické) k získání uznání používají tzv. *soft power*, tedy mírovou manifestaci prosperujícího a pokrokového státu, a právě SMEs jsou k jejímu použití ideální (Arnold 2020).

Tato práce se rovněž opírá o sport jako formu tzv. *soft power*, kterou analyzoval rovněž Kevin Freeman. Ten říká, že je to způsob vyjádření politických a kulturních hodnot, která je přitažlivá pro ostatní státy. Nejedná se o nátlak, ale o výběr atraktivních prvků určité kultury, ideologie a institucí. Autor pracuje také s pojmem „nation-branding“, který dle něj v praxi znamená vyváření národní značky, budování mezinárodní reputace pomocí navenek atraktivního vystupování – tedy pomocí tzv. *soft power*. Článek uvádí, že největší rivalita panuje mezi státy s rozdílnými ideologiemi, ve sportovních kláních nejde ani tak tolik o souboj mezi sportovci, ale spíše o boj státu proti státu. Vítězství na reprezentačních událostech přináší respekt a uznání země jako velkého hráče na mezinárodní scéně, ale i legitimizaci režimu v očích jejích obyvatel. Freeman prezentuje myšlenky Roberta J. Arta, který zavedl pojem *swaggering*, který by se dal přeložit jako „naparování se / chlubení se.“ Pojem vyjadřuje touhu po národní hrdosti, uznání, dosažení cílů vedoucích představitelů země již zmíněné chlubení se / přivlastňování si cizích² úspěchů a zlepšení image státu jak v očích světa, tak i vlastních občanů. Státníci podléhají emocím, neustále touží po prestiži a uznání, podléhají tedy euforii, která nastane v případě vítězství, ale i zklamání v případě prohry. Chtějí být úzce spojováni se sportovními úspěchy, nechávají se fotit s vítězi a skrz různé odměny³ motivují sportovce ke stále lepším výkonům. *Swaggering* je i nemilitantní manifestace síly, mimo sportovní výkony např. vojenské přehlídky. Díky této manifestaci lze dle Arta vytvořit iluzi silného státu, bez opravdového vynaložení (finančních) prostředků na zlepšení podmínek v zemi. Je to levný způsob, jak s nízkým rizikem získat uznání, dobrou reputaci a náklonnost lidí. Sportovní *swaggering* se projevuje dvěma způsoby, jednak dle toho, jaké výkony sportovci předvádí – jsou poměřovány s ostatními, úspěchy se vystavují na odív a zároveň povzbuzují samotné sportovce. Zadruhé je to pořádání mezinárodních sportovních akcí. Prestiž získaná už jen poctou nazývat se pořadatelem je úspěch sám o sobě. Žije tím celý národ, pro sportovce je to výzva vydat ze sebe před domácím publikem to nejlepší a v neposlední řadě státníci mají pocit důležitosti a moci. Negativem pořadatelství jsou mnohdy astronomické náklady, které jsou však lídři ochotni riskovat ve jménu zisku prestiže. Dalším rizikem je se sportovními událostmi spojená mediální pozornost. Ta může být využita nestátními organizacemi a skupinami (i jedinci), kteří chtějí

¹ Fandění národnímu týmu, nošení stejnokrojů, skandování tradičních hesel atd.

² Tzn. Úspěchů samotných sportovců.

³ Např. Peněžní dary, vyznamenání a čestné tituly, nebo setkání s významnými státními představiteli.

skrz tuto příležitost rozšířit např. tajné státní informace, opoziční názory, či upozornit na životní a politické podmínky v zemi. Ve Freemanově článku se objevují i poznatky Richarda D. Mandella. Ten říkal, že mnoho lidí bere sport jako samozřejmou součást jejich kultury, a přitom si neuvědomují, jak velký vliv má sport právě na její vývoj. Potvrzoval, že sport, politika a nacionalismus jsou složitě propojeny. Dále uvádí, že sport vytváří tzv. mentalitu my vs. oni. Ta může lidi rozdělovat (národ vs. národ), ale i spojovat (národní jednotu). Nacionalismus v lidech vzbuzuje sounáležitost, společné fandění týmu, nošení dresů, zpívání hymny, nebo vyvěšování státních vlajek generuje pocit síly a víry ve vítězství (Freeman 2012).

Jednotlivé aspekty sportovního *swaggeringu* lze nalézt i ve sportu v ČSSR, k jeho vysvětlení na konkrétním příkladu československého basketbalu se po popisu následujících reálií vrátím v páté kapitole.

2. Basketbal v historii Československa

Počátky basketbalu u nás se datují k roku 1897, kdy ve Vysokém Mýtě proběhlo první ukázkové utkání tzv. házené do koše, o které se zasloužil místní učitel Jaroslav Karásek. Pro tento a další nové sporty se Karásek nadchnul během své cesty po USA a po svém návratu se o podobu hry podělil se svými žáky. Karásek nezavítal do Spojených států náhodou, právě v této zemi se basketbal zrodil, a to pod rukama vysokoškolského učitele tělocviku Jamese Naismitha. Ten s novou hrou přišel na pokyn sportovní organizace YMCA⁴ v roce 1891 a sepsal prvních 13 pravidel⁵ (Bosák 1969: 168). První pravidla v češtině sepsal učitel z Prahy Josef Klenka v časopise Sokol (Bažant, Závozda 2014: 21).

Nutno podotknout, že tehdejší pravidla se znatelně lišila od těch současných a vybavení bylo spíše provizorní. Největší rozdíly byly např. v délce hrací doby, tehdy pouze dva poločasy po 15 minutách a také nebyl umožněn driblíng, tedy hráči se nemohli volně pohybovat s míčem po hřišti, ale mohli si ho předávat formou přihrávek a poté se sami přemístit. Nebyl dán přesný počet hráčů. Fauly ve formě postrkování, přidržování nebo bití nebyly povoleny jako dnes, ale jejich trestání probíhalo jinak a přísněji (Usab.com). Karásek ve své průkopnické knize o sportu, publikované roku 1909, definuje basketbal takto: „Hráči může libovolný počet hráčů, již rozdělení jsou na dvě strany a stejnoměrně mají celé hřiště obsazeno. Na místě branek jest na tyči nebo na stojaně v železné obruči o průměru půl metru připevněna síť, z nichž každá náleží jedné straně. Hráči přihrávají si velký dutý míč jako jest na football, a snaží se jej do vlastní sítě vhoditi, čemuž ovšem protivníci překážejí a hledí sami míče se zmocniti a dopraviti jej do sítě své. Kopání míče a jakékoliv strkání hráčů jest zakázáno a trestá se volným hodem pro druhou stranu (Karásek 1909: 117-118).“

Ačkoli se basketbal, podle původních pravidel Basket. Ball., rychle šířil do celého světa, až v roce 1904 se dostal na program OH v Saint Louis jako ukázkový sport, kde se odehrály první turnaje mezi univerzitními a amatérskými družstvy i družstvy základních a středních škol. O pět let později se v Petrohradě odehrálo první mezinárodní utkání mezi družstvy USA a Ruska⁶ (Bažant, Závozda 2014: 16). Od roku 1913 se začala hrát oficiální utkání v Evropských zemích, např. Francii, Německu a Švýcarsku. Ve Švýcarsku, kde fungovala odnož Springfield College, se s basketbalem seznámil profesor František Miloslav Marek. Spolu s Američanem českého původu Josephem Amosem Pipalem se zasloužili o jeho rozvoj v Československu. Probíhaly

⁴ Young Men's Christian Association

⁵ Pravidla byla otisknuta o rok později v časopise Triangle, který vydávala Naismithova alma mater Springfield College v Massachusetts.

⁶ Družstvo YMCA American Team v Petrohradě prohrálo s Majákem St. Petersburg.

zde různé kurzy pořádané americkou organizací YMCA i Ministerstvem národní obrany, kde jako hlavní instruktor působil právě J. A. Pipal. Pod jeho vedením se 17. prosince 1919 v pražské sokolovně na Žižkově uskutečnilo 1. utkání⁷ v Házené do koše (Bosák 1969: 168-169) (Bažant a Závozda 2014: 23). Utkání se zúčastnili dva týmy mužů, nicméně tento sport nebyl ženám nijak upírán, k oficiální hře se dostaly roku 1922 na Ženských hrách v Monte Carlu. Jak dále zmiňuje J. Karásek ve své publikaci, „u mládeže obojího pohlaví a každého věku došla⁸ neobyčejné obliby,“ a „hodí se i pro dospělejší mládež dívčí“ (Karásek 1909: 117-118).

Ačkoliv se košíková pomalu dostávala do povědomí Čechoslováků⁹, nebylo jednoduché ji zpopularizovat. Česká obec sokolská (ČOS) nevěnovala tomuto sportu pozornost a dost dlouho trvalo, než ho zařadila do svého portfolia. Potřebné náčiní nebylo levné a chyběl i dostatečný počet lidí, kteří by se věnovali propagaci a rozvoji. To se změnilo roku 1924, kdy tehdejší Československý volleyballový svaz, založený 1923, rozrostl a vytvořil tak Československý volleyballový a basketbalový svaz (ČVBS)¹⁰, jehož prvním předsedou byl Josef Antonín First, bývalý vedoucí tělovýchovy YMCA pro ČSR a člen Olympijského výboru. Na Slovensku byl významnou osobností Ján Kopal. Praha se stala kolébkou pro vznik prvních basketbalových klubů. Zejména to byli YMCA (1924), pod který pak patřil UNCAS Praha; Strakova akademie, Marathon Praha, Sokol Dejvice, Sokol Žižkov a Sokol Pražský (Bažant, Závozda 2014: 28). Dalšími centry košíkové se stalo Kladno, Hradec Králové, Brno, Znojmo, Kolín, Banská Bystrica, Bratislava či Lučenec. V této době bylo ve svazu zaregistrováno pouze okolo 100 hráčů, kteří patřili zhruba k 10 tehdy existujícím klubům. Ani řešení prostor nebylo ideální, často ke hře sloužily provizorní venkovní prostory nebo vysokoškolské tělocvičny. Až roku 1928 si pražská YMCA postavila vlastní tělocvičnu, kde se mohlo začít pořádně trénovat a hrát (Nerad, Velenský 1983: 12). První odehrané zápasy zde proběhly právě mezi týmem YMCA Praha a YMCA Kladno, kde se vítězem stal pražský favorit. Jednoduchý styl hry, spočívající v přihrávkách a náhodných střelách přerušil příchod amerických mormonů. Jejich nového prvku dvojktaktu a svižnější tempo daly Čechoslovákům prostor pro zlepšení a inovace. V průběhu sezóny 1929/30 se uskutečnilo první mistrovství Prahy¹¹ i první (neoficiální) mistrovství Evropy (dále jen ME) žen. Z pražského mistrovství pak vyplynula Zemská liga.

⁷ Utkání mezi dvěma družstvy lehkých atletů, kteří se připravovali na OH 1920 v Antverpách a v žižkovské sokolovně mimo atletické cvičení předvedli i mj. Jednu z amerických her – basketball.

⁸ košíková

⁹ Výraz „Čechoslováci/Čechoslovačky“ je v kontextu této práce chápán jako pojen používaný ve sportu, zde pojmenování reprezentačních týmu mužů a žen z ČSR, později ČSSR.

¹⁰ Již roku 1921 se košíková přidala k Českému volleyballovému svazu a tím vznikl ČVBS (Bosák 1969: 169).

¹¹ Mistrovství mužů.

V té od začátku dominovala YMCA Praha a vítězila i v dalších letech. V ženské soutěži byly dlouho favoritkami hráčky VBSB Praha (Bosák 1969: 169-170). První ME mužů se odehrálo roku 1935 v Ženevě, odkud si reprezentanti odvezli bronzové medaile. Do konce První republiky jiné větší úspěchy Československé družstvo nezaznamenalo (Bažant, Závozda 2014: 32-52).

Významným pokrokem pro organizaci basketbalu bylo založení Mezinárodní basketbalové federace FIBA¹². Stalo se tak v létě 1932 v Ženevě, kde Československo reprezentoval František M. Marek, který se s dalšími sedmi zástupci z Argentiny, Řecka, Itálie, Lotyšska, Portugalska, Rumunska a Švýcarska podílel na sjednocení pravidel hry a reorganizaci, která přispěla ke světové popularizaci tohoto sportu. Za prvního předsedu si federace zvolila Léona Bouffarda (Fiba.basketball).

Před druhou světovou válkou byl sport převážně apolitickou záležitostí¹³. Bylo zde několik již dlouhá léta fungujících sportovních organizací. Zejména vlastenecké jednoty Československé obce sokolské, nábožensky (katolicky) orientovaný Orel, socialistická Dělnická tělovýchovná jednota, ke které se hlásila dělnická třída; Sportovní svazy, skautské organizace (zejména Junák sdružující skautskou mládež) a Klub českých turistů.

V období Protektorátu dále pokračovaly domácí soutěže, Slovensko rozpustilo dosavadní sportovní kluby, vše sjednotila pod Hlinkovu gardu, vytvořila vlastní soutěže, a tak jako u nás, odstranila existenci družstev YMCA. V Čechách byl v roce 1942 zakázán Sokol, což sice vedlo ke snížení množství sportovišť, ale na druhé straně také posílilo početně ostatní kluby. Basketbal se stal za války jednou z možností, jak na chvíli zapomenout na hrůzy odehrávající se v Evropě a díky pevnému odhodlání hráčů nacistickou okupaci přečkal (Gacík 2000: 15) (Bažant, Závozda 2014: 64-65).

Po konci druhé světové války se během několika měsíců obnovily všemožné sportovní aktivity. Hned na podzim roku 1945 za účasti Sokolů a bývalých členů ČVBS vznikl Československý basketbalový svaz, který se ve spolupráci s F. M. Markem ihned propojil s FIBA. Tento pohotový start zapříčinil velmi vysokou míru připravenosti klubových hráčů a možnost sestavit více než konkurenceschopné reprezentační družstvo. Nutno podotknout, že tyto výsledky byly zapříčiněny z velké části oddanou prací nadšených dobrovolníků. Prvním poválečným reprezentačním trenérem byl zvolen doktor František Hájek. Ten se spolu se svými

¹² Fédération Internationale de Basketball Amateur

¹³ Poté, co se KSČ dostala k moci, začala strana sport hojně využívat jako tzv. *soft power* k propagaci svého režimu a síly a vyspělosti socialistických států.

československými svěřenci po krátké přípravě a s na poslední chvíli pořízenou výbavou zúčastnil ME 1946 v Ženevě, odkud si po vyrovnaném finále odvezli zlatou medaili (Fleischlinger). Mistři se v Československu dočkali uvítání nejen od tehdejšího ministra školství Zdeňka Nejedlého, ale i od Jana Masaryka, ministra zahraničních věcí, který mužstvo pochválil za vynikající sportovní výkon a jejich úspěch označil za výbornou diplomatickou reprezentaci naší země. Na ženevský úspěch navázali českoslovenští basketbalisté druhým místem o rok později, kdy se ME konalo v Praze. Na šampionát se první den přišlo podívat přes 3000 diváků a mezi nimi byli i nejvyšší političtí představitelé, včetně prezidenta Beneše, který nadšeně sledoval zápas Československo – Francie (Bažant, Závozda 2014: 71-94).

3. Vývoj československého sportu pod dohledem KSČ

Už před druhou světovou válkou v Československu existovalo několik tělovýchovných organizací. Ty projevíly snahu o sjednocení v rámci boje proti nacismu i následně po obnovení republiky po jejím osvobození. S velkým zaujetím k reorganizaci přistupovala Komunistická strana Československa (KSČ), která viděla v jednotné tělovýchově nástroj, kterým se lze dostat k moci a následně pak manifestovat sílu národa a komunistických ideálů. Významně jim nahrával i fakt, že lidé po válce toužili opět po fungujícím řádu a jednotě. Klement Gottwald stranické návrhy prezentoval již československému prezidentu v exilu Edvardu Benešovi, nicméně jejich politický podtext byl zamaskován touhou po jednotě a řádu. Hlavním trnem v oku KSČ byla ČOS, která po konci války čítala skoro 500 000 členů a nebyla tedy ničím, co by se dalo v komunistické cestě za nadvládou opomenout. 5. května 1945 vydali ČOS, Svaz dělnických tělocvičných jednot, Federace proletářské tělovýchovy a Všesportovní výbor svolání, ve kterém usilovali o sloučení všech sportovních uskupení do jednoho jakožto jeden z pilířů nového Československa. Z této iniciativy vznikl Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV) v čele s národním socialistou Antonínem Hřebíkem, který se mj. stal i starostou Sokola. Výbor měl v úmyslu ustanovit novou organizaci pojmenovanou Tělovýchovný svaz Sokol, který by měl v ČS výlučné právo existence. K nadšené aktivitě výboru se ale negativně stavěl Orel, Fotbalová asociace a Skautské oddíly, a odpor se vznesl i na Slovensku, kde se demokraté a komunisté v čele s Gustávem Husákem postavili proti obnovení Sokola. Debaty okolo sjednocení byly plné rozporů a nejasných závěrů, v jeden moment se stal velmi reálným návrh federativního svazku jednotlivých tělovýchovných organizací,¹⁴ který velmi prosazoval Ministr Nejedlý.¹⁵ Ludvík Svoboda¹⁶ se postavil za výbor a vyzval k pevnému uchopení procesu sjednocení. Jeho výzva však nezabrala a v polovině listopadu 1946 vznikl Československý tělovýchovný svaz, který pod sebou na bázi dobrovolnosti sdružoval dosud existující sportovní a tělovýchovné organizace, aniž by nějak narušoval jejich samostatné fungování. KSČ svým členům doporučovala, aby se zapojovali do činnosti Sokola, stali se vzornými sportovci a zároveň pronikali na důležité vedoucí pozice. Předválečná nevráživost mezi Sokol a komunisty se místy projevila vzájemnou neochotou být součástí jednoho spolku a sokolové se dlouho úspěšně bránili jakýmkoliv snahám KSČ o vliv v organizaci. Federativní

¹⁴ Tehdejší ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý prosazoval dobrovolné členství tělovýchovných celků a postavil tak proti plánu ÚNTV, který chtěl celky sjednotit tzv. shora. Komunisté nechtěli zbytečně společnost pobouřit před volbami, proto se snažil přijít s nenásilným řešením.

¹⁵ Nejedlý byl od roku 1939 členem KSČ, ve stejném roce emigroval do SSSR, kde žil až do konce války.

¹⁶ V té době ministr národní obrany.

mírumilovnou koexistenci spolků zhatil únorový komunistický převrat v roce 1948 (Kalous, Kolář a ed. 2015: 14-37).

V roce 1946 čekaly ČS první volby do Národního shromáždění. Z vypjatého volebního souboje vyšla jako vítěz KSČ s 31,05 % (Kocian, Smetana 2014: 42). Ačkoliv v Československu odstartovala doba útlaku, Československý basketbal byl naopak na výsluní. V roce 1946 se osamostatnil Československý basketbalový svaz. Reprezentace i občanská společnost se stále těšily z ženevského a pražského úspěchu, hrála se různá propagační a exhibiční utkání – jednak se hra stávala mezi mladými stále více oblíbenou a zároveň režimní funkcionáři usilovali o její popularizaci mezi dělnickou mládeží. Na druhou stranu ani basketbalu se čistka nevyhnula. Mnozí talentovaní hráči, trenéři i oddaní funkcionáři byli nahrazeni, byla jim zakazována činnost, či se museli vyrovnávat s neustálým sledováním a vyslýcháním. Tento proces byl však jako horská dráha, komunističtí funkcionáři neměli vždy vhodnou odbornou náhradu, a tak se stávalo, že se před tím zavrhnutí lidé opět do svých odňatých pozic dostali. Od sezóny 1945/46 se obnovili československé soutěže, kromě lig hlavně mistrovství Československa žen, o rok později i mužů¹⁷ (Bažant, Závozda 2014: 106).

S novou vládou, jmenovanou prezidentem 25. února 1948, započal v Československu totalitní režim (Čapka, Lunerová 2012: 108-119). Tato vláda měla komunistickou převahu – z 24 členů bylo 11 z komunistů, dva lidovci, dva národní socialisté, jeden z DS, dva zástupci Revolučního odborového hnutí (ROH), dva sociální demokraté a tři nestraníci.

S novým pořádkem přišla i nová Ústava přijatá 9. května 1948. Tělovýchova a sport se na následující rok dostala pod křídla ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky. Již koncem února se nový Ústřední akční výbor (AV) Národní fronty dohodl na formě sjednocení tělovýchovy, a to v jediné všeobjímající organizaci Sokol¹⁸. Mimo něj fungoval Armádní tělovýchovný klub při československé armádě, založený ke konci roku 1948. Sokolský akční výbor¹⁹, v čele s Antonínem Zápotockým, nemeškal a velmi rychle se postaral o to, aby v jeho vedení stály pouze vhodné osoby, konkrétně František Bláha a Evžen Penninger. Sjednocení podléhalo několika pravidlům, které si AV vytyčil. Jednak bylo všem tělovýchovným, sportovním a turistickým organizacím nařízeno, aby vstoupily do Sokola; ten se měl nadále řídit pouze Tyršovými myšlenkami a vychovávat své členy k budování nového socialistického státu; bylo

¹⁷ Muži hráli v sezóně 1945/46 pouze nejvyšší 1. ligu.

¹⁸ Sokol měl tehdy největší členskou základnu a dlouholetou tradici, bylo tedy logickým krokem zvolit pr sjednocení právě tuto organizaci.

¹⁹ Ústřední akční výbor Československé obce sokolské byla zprvu skupina samozvaných podporovatelů nového režimu, nicméně oficiálně byl výbor ustaven 23. března 1948.

zachováno dobrovolné členství; v neposlední řadě byl AV ČOS ustanoven jako nejvyšší tělovýchovný orgán. Celý proces byl formálně ukončen a slavnostně vyhlášen 31. března (Kalous, Kolář, ed. 2015: 37-39).

V Sokolském věstníku²⁰ č. 9 z 2. března 1948 je vidět proměna obsahu, který se začal více soustředit na domácí scénu a mnohem větší podíl měly na jeho stránkách ideologicky zaměřené články a zprávy. A právě zpráva o Sjednocení tělesné výchovy (dále jen TV) informovala o nutnosti jednoty a nápravě roztržštěných poměrů, posílení sokolské tradice, přičemž jednotné organizaci Sokol „bude věnovat přízeň všech pracujících lidí, jednotné odbory a také vláda, aby mohla splnit své poslání“ (Sokolský věstník 1948: 131-137).

Sjednocení se samozřejmě nesetkalo se všeobecným nadšením, panovaly zde obavy ze ztráty původního ducha Sokola a ideových změn. Protest přišel hned v létě 1948 během XI. všesokolského sletu, který měl být ukázkou nové éry československé tělovýchovy a manifestací pevného uchopení státní moci KSČ. Strana počítala s bezkonfliktním a oslavným průběhem, nehodlala trpět žádné rušivé elementy. Ty se ale projevíly právě při sokolském průvodu, kdy se členové ČOS nebáli nahlas projevit svůj nesouhlas s novým pořádkem a diktaturou. Následovaly důkladné čistky. Po válce měl Sokol okolo jednoho milionu²¹ členů, na XI. sletu jich cvičilo 585 000. Po rázné manifestaci nesouhlasu s novým vedením republiky jich strana přes 13 000 vyloučila. Mnoho zásadových Sokolů také nechťelo být součástí nové podoby organizace a i jejich zastavení činnosti mělo za následek úpadek některých jednot a žup (Grexa, Strachová 2011: 184).

Vladimír Kostka ve svých pracích naopak ukazuje svůj nadějeplný a budovatelský pohled na socialistickou formu vedení tělovýchovy. Upozorňuje na to, že během 2. světové války byl sport omezován, některé organizace byly zakázány, sportovní činitelé uvězněni a popraveni. Nicméně po porážce fašismu v roce 1945 se mohl sport opět rozvíjet, v Československu pod centrálně řízenou organizací. Sjednocení sportu ale nastalo až po únoru 1948, kdy se ČS vydalo cestou socialismu. Nová jednotná sportovní organizace se rychle stala nepostradatelnou součástí společnosti. Již nebyla rozdělená, jako pod vedením dřívější buržoazní republiky. Nové pokyny, principy a ideály přiblížili tělovýchovu k nově zformovaným systémům ostatních socialistických republik a zejména SSSR. Nicméně vlastenecký charakter československého sportu a TV byl zcela zachován, jelikož přesně vyjadřuje československou kulturu. Autor vyzdvihuje centrální plánování a organizování tělovýchovy a říká, že právě

²⁰ Týdeník ČOS.

²¹ Na konci roku 1947 působilo v Sokolu 1 004 897 členů, na konci roku 1952 už jen 857 678.

v tom spočívá jádro našeho úspěchu na mezinárodní scéně. Jakožto základní složka socialistického vzdělávacího systému je tělovýchova hojně podporována vládou, je zavedena již do procesu výchovy mládeže (Riordan, ed. 1978: 57-58).

3.1. Basketbal v socialistickém Československu

Velmi očekávanou událostí se staly první poválečné letní OH v Londýně 1948, kde si národy mohly po dlouhých 12 letech poměřit síly i jinde než na válečném poli. OH měly zajímavý politický aspekt, a to že se jich neúčastnili mj. tři významní aktéři světové scény. Německo a Japonsko nedostaly pozvání od MOV jakožto hlavní původce konfliktů 2. světové války. Sovětský svaz svou účast odvolal sám, a to na příkaz Stalina, který je považoval za manifestaci imperialismu. Ačkoliv Československo vzhlíželo k sovětské tělovýchovné přípravě a systému jako k vysněnému ideálu, her se zúčastnilo a získalo mnoho cenných kovů. Zejména zde své první olympijské zlato vybojoval Emil Zátopek, dále pak například gymnastky či kanoisté (Kučerová 2012). Naši basketbaloví reprezentanti²² zde obsadili 7. místo (Gacík 2000: 23-24). Kapitán československého družstva Ladislav Trpkoš prožil neopakovatelné chvílky, když se stal vlajkonošem výpravy na slavnostním zahájení. Bohužel, olympijské zážitky měly pro něj i negativní dohru. Na OH se setkal se svým bývalým spoluhráčem Johnym Brusilem, který za války emigroval do USA. Ten ho přemlouval, aby s ním do Ameriky odjel, ale Trpkoš odmítl. Přesto ho toto setkání stálo místo v předsednictvu vlády a byl degradován na směšné dělnické pozice. Státní bezpečnost nic nezanedbávala a již na tomto zájezdu byl přítomný utajený režimní člen výpravy, který bedlivě sledoval kontakty a počínání reprezentantů (Bažant, Závozda 2014: 44, 104). Ostatní mezistátní zápasy byly značně omezené politickými změnami v ČS, ME 1949 v Egyptě se naši muži neúčastnili (Gacík 2000: 23-24).

Reprezentace Československa s sebou přinášela i možnost vycestování za jinak ostře hlídané hranice. Mnoho sportovců tedy těchto výjezdů využilo a domů už se nikdy, nebo minimálně dalších 40 let nepodívalo. Emigrace se stala strašákem komunistů (Grexa, Strachová 2011: 185). I proto každý zahraniční sportovní zájezd doprovázel i spolupracovník StB, který měl za úkol eliminovat jednak styky sportovců s nevhodnými osobami a také pokusy o emigraci (Kalous, Kolář a ed. 2015: 49). Úspěšní sportovci byli pro veřejnost známými tvářemi a jejich útěk na západ tedy nebyl pro režim dobrou vizitkou (Grexa, Strachová 2011: 185). Důvodů k opuštění své rodné země bylo spousta. Nedostatečné vybavení, nemožnost se kariérně posouvat (např. přijímat zahraniční angažmá ve významnějších týmech a soutěžích), neustálý

²² Tehdy jen muži, ženy se OH účastnili až v roce 1980, ale československé reprezentantky se tehdy nekvalifikovaly.

dozor režimu a diktování podmínek, za kterých mohl jedinec sport vykonávat. Oficiálně se v novinách o emigraci vůbec nepsalo, nebo se v článcích hrdinové z titulních stran proměnili ve zrádce národa a zločince. Jejich úspěchy pak byly přehlíženy, nebo dokonce vymazány z tabulek. ČS takto přišlo nejen o již známé osobnosti, ale i možné budoucí talenty, které s sebou rodiče odvezli, anebo se díky jejich emigraci už v zahraničí narodily. Na druhé straně bylo mnoho lidí, kteří tu ze strachu z možných následků a postihů rodiny zůstali, a odmítli tak jedinečné nabídky na lepší život. Celkem bylo dohledáno 271²³ případů emigrace. O nejvíce sportovců přišel lední hokej – 47, atletika – 29 a tenis – 21 (Válek 2014: 79-83). Z letních OH v Londýně se nevrátili někteří naši kanoisté, plavci a vedoucí sportovní gymnastiky Marie Provazníková²⁴. Dále v době po únoru 1948 odešli atlet Karel Zabloudil, tenista a hokejista Milan Matouš i se svou ženou a tenistkou Helenou Štraubeovou. V roce 1949 emigrovali např. hokejisté a tenisté Jaroslav Drobný, Josef Maleček. O rok později se z mistrovství světa (dále jen MS) v Londýně nevrátila krasobruslařka Alena Vrzáňová. Z vítězného MS ve Stockholmu 1948 nepřijel s mužstvem hokejista Zdeněk Marek (Kalous, Kolář a ed. 2015: 108-109). Velká část vítězného stockholmského týmu²⁵ dostala téhož roku nabídku emigrovat během Spenglerova poháru v Davosu. I přes to, že si těsně odhlasovali návrat do ČS, nakonec s nimi neodcestovali Miroslav Sláma a Oldřich Zábrodský. Komunistický režim samozřejmě nenechal tento početný odliv československé reprezentace bez povšimnutí. Měl strach z dalšího odlivu sportovců, věděl o lákavých angažmá, která dostávali. A právě hvězdný hokejový tým doplatil na tyto obavy. Režim jim neumožnil odcestovat do Londýna a obhájit mistrovský titul. Po brutálních výsleších a měsících ve vazbě bylo 12 hokejistů ve vykonstruovaném procesu odsouzeno dohromady k 77 letům a osm měsíců za mřížemi a zabavení majetku. Nejvyšší trest dostal brankář Bohumila Modrý – 15 let, jeho spoluhráči Vladimír Kobranov 10 let, Stanislav Konopásek 12 let a Augustin Bubník 14 let (Kalous, Kolář a ed. 2015: 108-109) (Katalog Připraven k práci... 2014: 40).

Tělovýchova spadla do kompetencí ministerstev školství, obrany a vnitra. 14. července 1949 spatřil světlo světa nový zákon č. 187/1949 Sb. o státní péči o TV a sport v sobě skrýval nucené sjednocení dříve různorodých spolků, zabavování jejich majetku a jeho převádění pod ČOS, státní dohled nad veškerými organizačními, technickými, metodickými i personálními změnami a honba za vítězstvím socialistických zemí nad kapitalistickými protivníky. Zákon zřídil dva

²³ Do údaje byli zahrnuti sportovci dle 3 kritérií – měli ČS občanství, dosáhli mistrovských titulů, nebo byli reprezentanty ČS, a byli úspěšní alespoň v jednom z olympijských sportů.

²⁴ Provazníková byla sokolskou náčelnicí a spolu s Antonínem Hřebíkem, starostou Sokola, který také emigroval do USA krátce po únorových událostech v roce 1948, se podílela na vytváření exilových jednot ČOS.

²⁵ Pozvání na turnaj dostal klub LTC Praha, ve kterém hrála většina reprezentačního týmu.

nové orgány. Jednak Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), kde působilo několik „zástupců Československé obce sokolské, celonárodních lidových organizací a vynikajících pracovníků v oboru zdravotnictví, tělesné výchovy a sportu.“ Měl na starosti dodržování zásady ideologie, metodiky, zdraví a organizace, provádění samotné TV a mezinárodní styky. Za druhé vznikl Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS), který se stal ústředním správním úřadem, který měl pracovat na rozvoji samotné TV i mezinárodních vztahů. V čele obou orgánů byl člen vlády jmenovaný prezidentem. SÚTVS měl i své slovenské podřízené odnože. Přebudovaný Sokol měl fungovat dále na bázi dobrovolnosti, úspěšným sportovcům byly slibovány tituly jako Mistr sportu, Zasloužilý mistr sportu či Zasloužilý pracovník v TV a ve sportu. Úspěšní činovníci mohli také získat Tyršův odznak zdatnosti, povzbuzování právě heslem tohoto obrozence a otce sokolského cvičení: Ve zdravém těle, zdravý duch (Zákon č. 187/1949 Sb.)!

Počty registrovaných hráčů a hráček košíkové se v Československu zvyšovaly. Na podzim 1949 existovalo již 151 oddílů. V nich bylo napočítáno 1 621 mužů, 390 žen, 937 dorostenců a 290 dorostenek (Bažant, Závozda 2014: 107).

3.1.1. 50. léta 20. století

Během května 1950 se ženské družstvo zúčastnilo ME v Budapešti, kde se hrálo ještě na nezastřešeném hřišti místního stadionu Ujpest. Naše ženy se takovéto větší mezinárodní akce účastnily poprvé. Turnaji jasně dominovaly hráčky SSSR, ČS se umístilo třetí (Archive.fiba.com_a). Ten samý rok se mělo uskutečnit první MS mužů v Buenos Aires, tam ale reprezentace neodcestovala, stejně jako další země Evropy²⁶, z důvodu nedostatku financí. Účast mužů proběhla až na francouzském ME v Paříži v květnu 1951, který už od začátku provázely různé nepříjemnosti. S týmem měl odjet zasloužilý trenér Josef Fleischlinger, nicméně i přes sepsání tzv. závazku neprošel kádrovým schvalováním a trenérem se stal Josef Andrlé. Hráči na tom nebyli o moc lépe, z 22 nominovaných byli nejprve odsouhlaseni dva a vypadalo to, že tým vůbec neodjede. Nakonec díky účasti SSSR přišlo povolení k účasti od Antonína Zápotockého, kádrové oddělení si stanovilo podmínku, aby v týmu byli alespoň dva dělníci, a s mírným zpožděním se mohlo odcestovat do Paříže. Skvělými výkony si zajistili místo ve finále proti Sovětskému svazu. Vyrovnaný a nadějný průběh skončil trpkým zklamáním. V závěru, dle slov nejlepšího hráče celého turnaje Ivana Mrázka, Čechoslováci chybovali. Místo podržení míče se pokusili o střelbu, tu neproměnili a během následného

²⁶ Účastnilo se pouze 10 týmů: Argetina (vítěz), Brazílie, Chile, Ekvádor, Egypt, Francie, Peru, Španělsko, USA, Jugoslávie (archive.fiba.com).

souboje o míč došlo k faulu na ruského hráče (Bažant, Závozda 2014: 111-121, Ceskatelevize.cz^a 2009). To vedlo k trestným hodům, které k naší smůle střelce Illmar Kulam proměnil, nicméně vznikl rozpor u rozhodčích, zda má být koš uznán, protože údajně došlo k přešlapu. Nakonec bylo rozhodnuto, že koš platí, ale ČS bylo nabídnuto, že může podat protest (který by byl hned uznán) a zápas by tak mohl pokračovat. Hráči i část vedení byla bez dlouhého rozmýšlení pro, ale to zatrhnul přítomný zástupce SÚTVS, který všem dal jasně najevo, že proti SSSR se zkrátka protestovat nesmí, a československá reprezentace se musela spokojit se stříbrnou medailí. Mrázek se navíc po návratu domů potýkal s výslechem StB, která prošetřovala jeho rozhovory s novináři²⁷, kde se proti nespravedlivému verdiktu ohrazoval (Čáp 2018).

Snaha podchytit sport i mezi mládeží dala vzniknout mj. Sportovním hrám dělnické mládeže, organizovanými ROH a Československým svazem mládeže (založen 1949). Později tyto hry obsáhly jak letní, tak i zimní sporty a byly přejmenovány na Sportovní hry mládeže (SHM). ČOS nezanedbávala ani přípravu k obraně vlasti, od roku 1948 tedy pořádala Letní závody branné zdatnosti²⁸, o čtyři roky později změněné na Dukelské závody branné zdatnosti. Této pořadatelské iniciativy se později zhostil Svazarm²⁹ – Svaz pro spolupráci s armádou, který byl založen v listopadu 1951 na základě zákona č. 92/1951 Sb. o branné výchově. Armáda mimo to figurovala i v péči o zájmový a vrcholový sport – v říjnu 1948 byl ustaven vznik ATK – Armádního tělovýchovného klubu (Grexa, Strachová 2011: 184). Na něj formálně navazoval ÚATP – Útvar armádní tělesné přípravy, ačkoli sportovci dále závodili pod názvem ATK; od roku 1952 byli Ministerstvem národní obrany ustanoveny dvě organizace: Sportovní a tělovýchovný svaz Ústředního domu armády (STS-ÚDA) a Armádní tělovýchovný útvar (ATÚ). Ty se o rok později spojily do Oddílu reprezentantů (OR), který měl velmi kvalitní zázemí pro přípravu sportovců. V roce 1956 došlo k jeho rozpuštění kvůli neshodám s nevojenskými jednotami a nahrazení Vojenskou tělovýchovnou školou Miroslava Tyrše (VTŠ MT). Ve VTŠ vznikly Vojenské tělovýchovné jednoty, které byly nazvány Dukla. K tomu se vždy uváděl název příslušné vojenské posádky. Vrcholový sport byl organizován v Armádních sportovních družstvech (ASD). V dalších letech došlo z důvodu kolísání kvality podmínek k odstěpení několika sportů a k jejich opětovnému připojení k VTŠ. Roku 1963 byla VTŠ nahrazena novým útvarem – Armádním střediskem Dukla Praha, který mimo armádní sport pod

²⁷ Hlavně s redakcí Hlasu Ameriky, o jejich přítomnosti ale Mrázek neměl v záplavě novinářského zájmu ponětí.

²⁸ Mezi lety 1948-1952 se pořádaly i zimní hry.

²⁹ Postupem času se Svazarm (Svaz pro spolupráci s armádou) zabýval techničtějšími disciplínami, zejm. motorismem, modelářstvím, kynologií, sportovní střelbou nebo radioamaterstvím (Kalous, Kolář a ed. 2015: 49).

sebe sdružoval např. i Vojenský obor Fakulty TV a sportu Univerzity Karlovy. V dalších letech vznikla střediska také v Banské Bystrici, Trenčíně a Liberci. Armádní sport se tedy soustředil hlavně do těchto čtyř AS, nicméně sporty s tradiční a kvalitní základnou v jiných městech si ponechala svá střediska – pro basketbal to byl Olomouc (csla.cz).

50. léta byla plná častých organizačních změn, režimních restrikcí vůči sportovcům – např. dohled StB na zahraničních zájezdech, omezování mezinárodního kontaktu jen na socialistické země a rušení účasti ČS reprezentantů na mezinárodních akcích. Přínosem bylo naopak zavedení dlouhodobých soutěží, zlepšení podmínek domácího zázemí a metod i kvality trenérů – na vysokých školách vznikaly samostatné ústavy pro TV, později přetransformované do kateder TV. Od roku 1953 existoval Institut TV a sportu v Praze, který fungoval jako VOŠ, vzdělával odborníky a budoucí pedagogy. V této době také hojně začala vycházet odborná periodika. KSČ byla nespokojena se zmatenou systémovou strukturou, nedostatečným následováním sovětského vzoru a upadající výkonností československých sportovců (Grexa, Strachová 2011: 186-189). Od poloviny prosince nabyl účinnosti nový zákon č. 71/1952 Sb. o organizaci TV a sportu. Dle odstavce 2 „Jednotné státní řízení a kontrolu tělesné výchovy a sportu uskutečňuje Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport při vládě republiky Československé (dále jen "Státní výbor") jako ústřední orgán státní správy v oboru tělesné výchovy a sportu.“ Zde se také na dlouhou dobu vytratil samostatný Sokol, jehož jméno sice ještě čtyři roky zůstalo ve formálním členění TV, ale s původní tradicí měl už málo společného (Zákon č. 71/1952 Sb.). Nová struktura³⁰ pro tělovýchovnou a sportovní činnost byla rozdělena dle pracovních úseků (Grexa, Strachová 2011: 189-190).

³⁰ Reorganizace sice přinášela nový řád a přiblížení se vzoru sovětské fyskultury, ale byla velmi složitá a pro znatelně menší Československo nevhodná. Sovětská fyskultura nebyla ČS nijak přizpůsobena, nefungovala tedy tak spolehlivě, jak si komunističtí funkcionáři představovali (Kostková 2005: 10).

Tabulka 1 – Nové rozdělení tělovýchovné struktury v roce 1952

Úsek	Působnost	Dobrovolná sport. organizace (DSO)
Ústřední rada odborů a její svazové výbory	Dobrovolná TV a sport členů ROH a jejich rodin	Baník, Spartak, Tatra, Jiskra, Dynamo, Slavoj, Slovan, Lokomotiva
Ministerstvo školství, věd a umění	Dobrovolná a povinná školní TV a sport škol I.-III. Stupně a VŠ - TJ	Slavia
Ministerstvo pracovních sil	Dobrovolná a povinná TV a sport žáků učilišť	Pracovní zálohy
Sokol	Vesnice a města, kde nebyly odborářské jednoty / sdružoval původní venkovské TJ	Sokol
Ministerstvo národní obrany	Dobrovolná TV a sport vojáků a zaměstnanců vojenské správy	ATK (později AS Dukla), dále Křídla vlasti, Tankista
Ministerstvo národní bezpečnosti	Dobrovolná TV a sport příslušníků bezpečnosti a pohraniční stráže	Rudá hvězda

Zdroj: Grexa, Strachová 2011: 190, Kostková 2005: 10

Mládež, tedy žáci/žákyně a dorostenci/dorostenky, byla sportovně soustředěna pouze do škol. Název Tyršova odznaku zdatnosti byl změněn na Připraven k práci a obraně vlasti, později na Buď připraven k práci a obraně vlasti (Grexa, Strachová 2011: 189-190).

V květnu 1952 se československé basketbalistky vydaly na ME do Moskvy. Minimální počet přípravných zápasů, antukové hřiště a nekrytý stadion opět hráčkám nedávaly ideální podmínky k vítězství. Přesto se ženy dostaly až do finále proti domácím Sovětkám. Komplikovaný průběh utkání a neustávající déšť zapříčinil prohru o 20 bodů a zisk stříbrných medailí (Bažant, Závozda 2014: 122-125). V březnu 1953 proběhlo v Santiagu de Chile první ženské MS, tam ale reprezentantky neodjely, protože ČS nemělo navázáno s pořadatelskou zemí dobré diplomatické vztahy (Bažant, Závozda 2014: 129). Jugoslávie se roku 1948 dostala na černou listinu následkem politického rozkolu. Sovětský svaz počítal s místním komunistickým režimem jak do skupiny spřátelených socialistických republik, tak i jako se zásadním členem Kominformy³¹. To ale Jugoslávci, v čele s Josipem Broz-Titem, překazili svým rozhodnutím řídit si domácí i zahraniční politiku po svém, nezávisle na SSSR (Bělina 1999: 249). Československým hráčkám se převážně dařilo, nestačily ve finále jen na Sovětský svaz a odvezly si stříbrné medaile. V červnu roku 1956 čekalo ČS pořadatelství pátého ME žen, které se po pečlivé přípravě konalo na dvou sportovištích v Praze. Po semifinálovém zaváhání s Bulharkami se ženy dokázaly porvat o 3. příčku a s podporou diváků medailový post získaly (Bažant, Závozda 2014: 134-146).

³¹ Informační byro komunistických a dělnických stran byla mezinárodním společenstvím komunistických stran.

V reorganizačním roce 1952 se náš mužský reprezentační tým chystal na letní XV. OH v Helsinkách. Hry se moc nepovedly a přinesly Československu 9.-12. místo. Na přelomu května a června 1953 se v Moskvě pořádalo ME mužů. Družstvo si snadno poradilo se základní skupinou. Pak ale přišel zápas s SSSR, na který i přes špatné počasí přišlo 40 000 diváků, o duel minulých finalistů byl velký zájem. Zápas za dozvuku vydatného deště zvládli zápas lépe domácí. V dalších utkáních se projevila značná nervozita, ale po postupném výkonnostním zlepšení reprezentanti skončili na 4. místě. Z nejasných politických důvodů se muži neúčastnili MS v Brazílii 1954. V létě 1955 je čekalo ME v Maďarsku. Československo si odvezlo dvojitý úspěch, jednak získali stříbrné medaile, ale hlavně vyhráli nad Sovětským svazem, kterému se na tomto šampionátu přetrhla dlouhá šňůra vítězných zápasů (Bažant, Závozda 2014: 126-139). Letní OH 1956 v australském Melbourne byly první velkou poválečnou bojkotovanou mezinárodní akcí. Nepřijela např. Čína, protože odmítala účast samostatného týmu Tchaj-wanu. Dalším bodem střetu se stalo sovětské potlačení maďarského povstání a dosazení pro-moskevské vlády Jánose Kádára, které proběhlo krátce před OH. Z demokratických zemí se proto neúčastnilo např. Švýcarsko a Nizozemsko. Zajímavostí byla i povinná společná účast týmů NDR a NSR, kterou nařídil MOV. Dále se neúčastnilo Španělsko a následkem Suezské krize ani Egypt, Libanon a Irák (Zprávy.aktuálně.cz 2008). Na tyto hry neodjela ani československá basketbalová reprezentace³², která si paradoxně díky velmi kvalitnímu složení věřila na vítězství. Rozhodnutí bylo opět zdůvodněno finanční náročností, dle pamětníků prý jako oficiální důvod stačil jen problematický návrat z přípravného utkání v Řecku, kde se jeden hráč dopustil mírného celního přestupku (Ceskatelevize.cz, 2009; Bažant, Závozda 2014: 150).

V roce 1955 SVTVS navázal na tradici všesokolských sletů a uspořádal první celostátní Spartakiádu. Na této masové akci vystoupilo přes půl milionu cvičenců. DSO však měly s jejich sháněním značné problémy, v několika případech byla porušena zásada dobrovolné účasti. Proto byly dobrovolné sportovní organizace ROH nahrazeny jednotnou TSO – Tělovýchovnou sportovní organizací (Kalous, Kolář a ed. 2015: 50). Svolaná konference, která měla odkryté nedostatky dosavadní tělovýchovné struktury, nahradila chabě řízené odbory všeobecné přípravy obnoveným orgánem – Základní tělesná výchova (ZTV)³³.

Komunistická strana Československa se o rok později, po vzoru rozhodnutí Komunistické strany Sovětského svazu, oprostila od přímého řízení tělovýchovy a frigidního nefunkčního

³² Na olympiádě jinak zaznamenali úspěchy českoslovenští atleti nebo cyklisté. Celkem si výprava odvezla 6 medailí – 1 zlatou, 4 stříbrné a 1 bronzovou (Olympic.cz). Podle KSČ to však nebyly úspěchy, které očekávali po tělovýchovné reorganizaci, kdy se sport měl stát výkladní skříní socialismu (Kalous, Kolář a ed. 2015: 51).

³³ Později, roku 1974, přejmenován na odbor Základní a rekreační tělesné výchovy – ZRTV (Kostková 2005: 15)

systemu a agendu i majetek³⁴ přesunula od SVTVS k nové a jediné dobrovolné tělovýchovné organizaci (JDTO). Tato iniciativa vyústila i v nový zákon č. 68/1956 Sb. o organizaci TV (Grexa, Strachová 2011: 194). Zákon mj. zaváděl čestné tituly Mistr sportu, Vzorná cvičitel a Vzorný trenér (Zákon č. 68/1956 Sb.). Kompetence JDTO měly velmi široký rozsah. Aby bylo možné se starat o řízení a rozvoj, výchovu mládeže, mezinárodní záležitosti a kvalitu sportovního zázemí, museli se na chodu TV podílet i jiní aktéři, viz Tab. 3.

Tabulka 2 – Rozdělení další agendy řízení TV v rámci JDTO

Organizace	Agenda
Svazarm	branná výchova a motoristické sporty
ČSM a Pionýrská organizace	mimoškolní TV a sport
ROH	rekreační TV a masové soutěže
Ministerstvo školství	školní TV, péče o vzdělávání tělovýchovných kádřů s VŠ kvalifikací a trenérů I. třídy, o VŠ sport, částečně o rozvoj vědy a výzkumu v TV a sportu
Ministerstvo národní obrany	služební TV a armádní vrcholový sport (Dukla)
ministerstvo vnitra	služební TV a vrcholový sport (Rudá hvězda)

Zdroj: Grexa, Strachová 2011: 195

Během ustavujícího sjezdu JDTO v březnu 1957 organizace odsouhlasila nový název, a to Československý svaz tělesné výchovy (ČSTV). Tělovýchovná činnost se prováděla v TJ, které byly samostatnými právními subjekty. Jednoty se pak podle druhů sportu skládaly z oddílů a z odborů ZTV. K tomuto územnímu rozdělení patřilo ještě rozdělení svazové na kde existovaly pro jednotlivé sporty okresní, krajské a ústřední orgány. Pro zkvalitnění přípravy trenérů a cvičitelů byly založeny Ústřední škola ČSTV a při slovenském Ústředním výboru ČSZTV Tělovýchovná škola (Grexa, Strachová 2011: 195). Díky novému systému začala opět svazu narůstat členská základna, z 900 000 na 1 528 601 v roce 1961, o čtyři roky později na ještě o 200 000 více (Kalous, Kolář a ed. 2015: 52).

Po důkladném soustředění se v roce 1957 českoslovenští basketbalisté vydali spravít si chuť z olympijské neúčasti na ME v Bulharské Sofii. Horko, hra na nezastřešeném stadionu a vlhké podnebí nepřinášelo hráčům nijak příznivé podmínky ke hře, i přes to uhráli skvělé 3. místo a zajistili si tak postup na MS v Chile³⁵. Na MS se naopak poprvé podívaly ženy, a to do Ria de Janeira v Brazílii. Po nešťastné prohře s USA³⁶ čekal naše reprezentantky Sovětský svaz. Hra byla velmi vyrovnaná, v závěru, za stavu 57:58, došlo po faulu kvůli pochybení zapisovatelů

³⁴ Majetek byl dle zákona odebrán i ROH a Sokolu.

³⁵ Bohužel tam reprezentace neodjela, opět kvůli nedostatku financí.

³⁶ Čechoslovačky and Američankami v základní skupině vyhráli, ale ve finále byly naše hráčky nervózní, projevila se některá zranění a hra se tolik nedařila.

k neoprávněnému vyloučení československé hráčky a dohromady se tak střídaly tři trestné hody. Ty soupeřky proměnily, do konce hry nepustily míč a SSSR tak vyhrál čtyřbodovým rozdílem. Nespravedlivý výsledek si ČS nejdřív nenechalo líbit. Chybu pomohl zjistit i šéf FIBA William Jones, rozhodčí i zapisovatelé uznali, že se spletli – zapsali fauly místo soupeřce naší hráčce, ale skóre už se nezměnilo. Československu byla nabídnuta možnost podání protestu a nového utkání. Ambasáda byla dokonce ochotná zaplatit povinný poplatek. Zde ale opět zasáhlo vedení československé výpravy a protest proti Sovětskému svazu se tak (opět) nekonal. Díky poslednímu vyhranému zápasu s domácími Brazilkami se Českoslovačky umístily na 3. příčce (Bažant, Závozda 2014: 150-167).

Z ME v Polsku 1958 si ženy po dvou těsných prohrách znovu přivezly bronzové medaile, muži se podívali na evropský šampionát do Istanbulu, kde tým poprvé vedl jako trenér legendární Ivan Mrázek a reprezentanti skončili druzí (Bažant, Závozda 2014: 164-165, 171-173). MS žen, které se konalo v říjnu 1959 v Moskvě připomínalo spíše turnaj socialistických zemí. Účastnily se pouze ČSR, Sovětský svaz, Jižní Korea, Bulharsko, Maďarsko, Jugoslávie, Rumunsko a Polsko. Vyhrál opět neporazitelný Sovětský svaz, za nimi se umístily Bulharky a třetí skončily naše hráčky (Archive.fiba.com₆).

3.1.2. 60. léta 20. století

V šedesátých letech ČSSR³⁷ sklízela basketbalové úspěchy hlavně na ženských šampionátech. Ženy si domů přivezly tři stříbrné a tři bronzové medaile, muži jen jednu stříbrnou a jednu bronzovou medaili. V roce 1964 zaznamenaly oddíly košíkové již 614 oddílů (Bažant Závozda 2014: 186-270). Složky tělovýchovného systému začaly postupně usilovat o větší samostatnost, objevily se snahy o obnovení Sokola, Orla nebo DTJ. V polovině roku bylo navrženo zřízení ministerstva TV a sportu. Těmto iniciativám ale učinil přítrž vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Režim stihl v této dekádě uspořádat dvě velké celostátní Spartakiády (CS), II. CS v roce 1960 a II. CS v roce 1965 (Grexa, Strachová 2011: 196-199). O druhé CS se dobový komentář mj. vyjadřoval takto: „Celý svět sledoval tuto všenárodní manifestaci socialistické tělovýchovy, sportovní vyspělosti a radosti z nového života.“ Dále: „My zapisujeme se do tvé historie svou prací zlatým písmem. Našima rukama ten dnešek, který žijem, už v zítřek mění se a bude komunismem“ (Ceskatelevize.cz 2019). Podpora masové účasti ve sportu a TV spočívala i v plnění odznaků PPOV a BPPOV, soutěže o titul Vzorný oddíl a Vzorná TJ, a také byly obnoveny SHM. V důsledku nového ústavního zákona č. 143/1968 Sb. o československé

³⁷ V roce 1960 byl název státu dle nového ústavního zákona oficiálně změněn z „Československá republika“ na „Československá socialistická republika“.

federaci proběhla i menší změna v organizaci tělovýchovy. Dosud jednotný ČSTV se rozdělil na Českou (ČTO) a Slovenskou (STO) samostatnou organizaci (Grexa, Strachová 2011: 196).

Na přelomu srpna a září 1960 čekaly československé basketbalisty letní OH v Římě, na které tým dorazil s velkými ambicemi díky vyhrané olympijské kvalifikaci. Medailové příčky to sice nebyly, ale i tak vybojovali dosud nejlepší mezinárodní (mužský) reprezentační výsledek, a to 5. místo. To jim zajistilo účast na příštích OH v Tokiu, ale tam se i přes úžasnou formu hráčů nakonec nepodívali. Reprezentace tímto rozhodnutím byla zdrcena, o to víc, když chabé zdůvodnění opět spočívalo ve financích. Pátou příčku družstvo zopakovalo i na ME v Bělehradě 1961. O dva roky později se reprezentanti vydali na ME do polské Vratislavi a omlazený tým přivezl do té doby nejhorší výsledek – 10. místo. Pamětníci selhání přičítají mladému (ačkoli do budoucna nadějnému) kolektivu, zmatené nominaci hráčů a minimu odehraných přípravných utkání. Na MS 1963 v Riu Čechoslováci chyběli. Další zahraniční výjezd se konal až u příležitosti ME v Moskvě, kam se ČSSR muselo poprvé kvalifikovat. Skvělý podkošový hráč Jiří Zídek v této době dokonce dostal nabídku jít hrát NBA za tým Boston Celtics, ale nakonec si odchod do zámoří rozmyslel a zůstal³⁸ v ČS. V roce 1967 československý tým po důkladné přípravě a úspěšné kvalifikaci odjel do Helsinek na další ME. Naším hráčům se dařilo a ve finále se nepotkali s nikým jiným než s SSSR. Ti potvrdili formu, vyhráli šampionát a Československo získalo stříbro. Ve stejném roce se konalo i MS v Montevideu, ale bez účasti ČSSR. Během roku 1968 se reprezentace účastnila dvojfázové kvalifikace na nadcházející OH v Mexiku. V květnové části předvedli bezchybný výkon, ale v červnu se jim zápasy nevyvedli a na hry se nedostali (Bažant Závozda 2014: 186-257). Dekádu muži završili účastí na ME v Neapoli, kde tým předvedl kvalitní výkony, prohrál jen v semifinále se SSSR. Utkání v sobě neslo politický podtext, hráči byli odhodlaní Sovětům dát najevo nesouhlas s okupací, a tak jim po zápase odmítli podat ruce³⁹. V zápase o 3. místo si nakonec naši reprezentanti po vyrovnaném průběhu poradili s Polskem a odvezli si bronz (Bažant Závozda 2014: 268-271).

Ženy se v polovině roku 1960 účastnily ME v bulharské Sofii, kde se stále hrálo pod širým nebem. Potrápily je tradičně týmy Bulharska a Sovětského svazu, ačkoliv je nutno podotknout, že oba zápasy skončily rozdílem pouhých dvou bodů, takže konečné 3. místo bylo takovým „smutným úspěchem“. Následující evropský šampionát ve Francii v Mylhúzách, už v kryté

³⁸ Do NBA se pak dostal jeho syn Jiří Zídek, který hrál za několik amerických týmů, později hrál i v Evropě za litevský klub Žalgiris Kaunas.

³⁹ Jen Jiří Zedníček si bokem podal ruku se svým kamarádem ze sovětské reprezentace. To pak československá média zneužila k propagaci mezistátního přátelství a Zedníčkovi dokonce režim navrhol vstup do komunistické strany, to ale hráč odmítnul (Bažant, Závozda 2014: 271).

hale, dopadl pro naše hráčky o jednu příčku lépe. Po pěti letech se v roce 1964 uskutečnilo MS. V Limě se Českoslovačkám i přes hru v nezvykle vysoké nadmořské výšce opět dařilo a vybojovaly další stříbrnou medaili. Po krátké čtyřměsíční pauze následovalo ME v Budapešti, kde získaly bronz (Bažant Závozda 2014: 190-214). V roce 1965 z Československa emigrovala bývalá reprezentantka z let 1949-57 Lucie Chytilová, roz. Scheinostová. I se svým manželem, také basketbalistou, ale hlavně významným biochemikem Františkem Chytilým odešli do USA (Appling 2010).

V říjnu 1966 hostila polská Kluž ME a naše ženská reprezentace se tam bez větších problémů dostala až do finále, kde po prohře se Sovětkami skončily druhé. Hned následující rok přišla velká událost ve formě domácího světového šampionátu v Praze. Po předchozích úspěších bylo družstvo sebevědomé. Bohužel nestačilo na týmy Jižní Korey a SSSR a odjížděly s bronzovými medailemi. Měsíc před okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy stihly reprezentantky odehrát ME na Sicílii, kde se jim ale vůbec nedařilo a uhrály 9. příčku (Bažant Závozda 2014: 232-264).

3.1.3. 70. léta 20. století

V roce 1970 se měla uskutečnit IV. celostátní Spartakiáda, ale po okupačních událostech se komunisté báli občanských nepokojů a projevů antisovětiismu. Náhrada přišla až o pět let později, kdy došlo i ke změně oficiálního názvu akce na „IV. Československá Spartakiáda“. Roku 1973 se opět sjednotil ČSTV. Naopak se značně oddělil vrcholový a výkonnostní sport, přičemž pro ten vrcholový byl vytvořen propracovaný systém přípravy a ochotně se investovalo do výstavby speciálních tréninkových středisek. Finančně byly podporovány i střediska pro mládež a další tělovýchovná zařízení. Ke konci 70. let byl také podán návrh na novou organizaci státní péče o TV a sport a jeho schválením se vrcholový sport dostal opět do rukou státu. To pak souviselo i s tím, že se do této oblasti dostalo užívání zakázaných podpůrných prostředků, které se objevily spolu s pokrokem vědy a techniky. Tato státem řízená podpora dopingu byla kamuflována pod zdravotním zabezpečením sportovní reprezentace. KSČ se snažila socialistický sport povznést i tím, že sportovce prezentovala jako amatéry, kteří se sportu věnují ve svém volném čase po zaměstnání. ČSR tedy oponovala kapitalistickému profesionalismu a režim vrcholové sportovce formálně zaměstnával např. na dělnických pozicích, v armádě anebo je uváděl jako studenty vysokých škol (Kalous, Kolář a ed. 2015: 54-57).

Situaci 70. let v oblasti tělovýchovy a sportu popsal Vladimír Kostka. Vysvětluje, že koncept socialistické fyskultury spočívá v oddanosti společnosti a otevřenosti k novým možnostem zlepšování a pokroku. Hlavním posláním československé tělovýchovy je připravit své občany

k práci a obraně vlasti. Jde také o péči o jejich zdraví, jež je utužováno fyzickou aktivitou (FA), která přispívá k dobré kondici i v pokročilém věku a dostatku energie potřebné k práci. FA je součástí každodenního života obyvatel Československa, a i díky tomu se může jeho společnost stále rozvíjet. Tělovýchova je formována pětiletým plánem, který je platný pro všechny oblasti a úrovně. Budoucí trendy a opatření musí vždy jít ruku v ruce se stavem ekonomiky země a společenským vývojem. Kostka zdůrazňuje, že socialismus si váží pracovitých lidí, kteří se ať už na plný, nebo na částečný úvazek, oddaně angažují ve světě sportu. Za jejich píli jim pak náleží ocenění a čestné tituly, zohledňující jejich dovednosti. Právě tyto lidé jsou nepostradatelní jakožto trenéři nebo administrativní pracovníci, jejichž zásluhy se pak promítají do mezinárodních úspěchů našich sportovců. Pohyb je postupně implementován do vzdělávacího procesu i těch nejmenších, navazuje se tím již na myšlenky Komenského, že každý člověk by měl být systematicky vzděláván od narození až do stáří. V ČS se tedy ujal koncept celoživotního vzdělávání, který se v praxi objevuje už jako povinná TV na školách a v armádě, dobrovolná TV v rámci ČSTV, organizovaná rekreace, spadající do kompetencí Socialistického svazu mládeže a odborových organizací a v neposlední řadě jsou zde individuální aktivity a rodinné rekreace. TV ve školách spadá pod agendu Ministerstva školství, které vypracovalo pečlivý manuál k její organizaci. Má několik stupňů: povinná TV ve školkách, základních (ZŠ) a středních školách (SŠ), speciálních školách a na vysokých školách (VŠ). Ve všech stupních je TV povinná alespoň dvakrát týdně, nadaní jedinci se mohou zapojit do zvláštních sportovních mimoškolních programů. Ve školkách spočívá pohyb hlavně v zábavných hrách a procházkách, na ZŠ a SŠ se děti setkávají s různými druhy sportů, mají šanci objevit svůj talent a v něm se pak dále rozvíjet, osvojují si základy gymnastiky a podporují zdravý růst těla. Na VŠ studenti pokračují v obecných pohybových aktivitách a sportům dle jejich výběru. Sport pro veřejnost zajišťuje od roku 1948 hlavně ČSTV, V roce 1976 čítala organizace přes 1 636 000 členů (z toho zhruba 445 000 žen a dívek) – 956 000 dospělých, 230 000 mladých studujících/pracujících lidí, 450 000 dětí. ČSTV je organizace jejíž hlavním úkolem je zajišťovat celkový (pohybový) rozvoj společnosti, podporovat pravidelnou účast lidí v různých sportovních aktivitách skrz ZRTV a turistické organizace, a udržovat efektivní vývoj vrcholového sportu díky 43 sportovním federacím. ČSTV je podporována vládou a funguje na demokratických principech. Důležitou sportovní událostí, která reprezentuje ideu sportu pro všechny je československá Spartakiáda. Je to festival TV, který navazuje na tradici sokolských sletů. Program zahrnuje přehlídku mnoha druhů sportů a pohybových aktivit a hlavním posláním celé události je zapojit obyčejné muže, ženy a děti v různých fázích Spartakiády, ať už v lokálních přípravách, nebo v hlavním programu konajícím se na pražském stadionu

Strahov, kam se vejde až 15 000 cvičenců. Spartakiády jsou také spojeny s připomínkou s osvobozením Československa sovětskou armádou na konci 2. světové války. Spartakiády mají i politický podtext, jelikož navenek manifestují politickou soudržnost národa (Riordan, ed. 1978: 57-66).

Ani v této dekádě se českoslovenští basketbalisté a basketbalistky na mezinárodním poli neztratili. Rok 1970 sice nepřinesl medailová umístění, ale ženy si z ME přivezly i tak slušné 5. místo. Hned na jaře 1971 se reprezentantky účastnily MS v Brazílii, jejich píle nakonec přinesla stříbrné medaile. O jednu příčku si ženy pohoršily na evropském mistrovství 1972 v bulharské Varně. Další šampionát následoval až za dva roky, evropský souboj byl náročný, ale ženy zvládly vyhrát všechny zápasy krom toho s SSSR a skončily na krásném 2. místě. Významným milníkem byl rok 1975, mimo fantastický výkon juniorek a jejich 1. místu na ME znamenal díky podařené kvalifikaci historicky první ženskou basketbalovou účast na Olympiádě v Kanadě. Té ale ještě předcházelo ME ve Francii, kde si reprezentantky sebevědomým výkonem zajistily další stříbrnou příčku. V létě 1976 tedy ženy odjely na OH do Montrealu. Hrály vyrovnané zápasy, bohužel jejich motivace a odhodlání nestačilo na medaile a skončily čtvrté. Šampionát v Poznani ale opět Československu přinesl medailový zisk, obměněný a mladý tým žen vybojoval bronz. Další zastávkou se mohl stát Soul a první asijské MS, ale tam naše družstvo z blíže neurčeným politických důvodů neodjelo (Bažant, Závozda 2014: 277-340).

Muži začali desetiletí s 6. místem z MS v Lublani. Napřesrok odjeli na ME do Essenu, kde si o jednu příčku polepšili. Větší událostí byla letní olympiáda 1972 v Mnichově, kam se úspěšně kvalifikovali z turnaje v Amsterdamu. Tady se naši hráči zřejmě nechali rozhodit hned prvním prohraným zápasem s USA a nakonec uhráli 8. místo. Rok poté si naši reprezentanti zahráli na ME v Barceloně, kde si 4. místem zajistili těsný postup na MS v portorickém San Juanu. Zde se družstvu vůbec nedařilo a 10. příčka na výsledkové listině zapříčinila vyřazení jinak skvělých opor z reprezentačního týmu. Oficiální vyjádření uvádělo špatné psychické naladění hráčů a jejich neschopnost udržet tempo s výkonností ostatních států. Paradoxně díky svým dlouhodobým dovednostem dostali hráči Kamil Brabenec, Gustáv Hraška a Jaroslav Skála příležitost zúčastnit se kempu pořádaným klubem NBA Detroit Pistons. Brabenec pak dostal i nabídku, aby do zámoří odešel za tým hrát, ale legální odchod z ČSR nebyl možný, takže dále zůstal ve své domovině. Obměněná reprezentace s nadějí na zlepšení odjela na evropský šampionát do Bělehradu, ale kolísavý výkon stačil jen na 6. místo. V roce 1976 se konaly XXI. letní OH v Montrealu, svaz úspěch mužů neočekával, takže finanční a materiální zabezpečení

bylo opravdu prosté, nicméně vzniklo z toho nakonec pěkné 6. místo. Velmi úspěšným se pro ČS stalo ME v belgickém Lutychu v září 1977, kdy obsadilo 3. příčku. Díky tomu si zajistilo účast na MS v Manile, odkud ale odjížděli bez medaile. Na evropském mistrovství v Turíně 1979 někteří hráči předváděli skvělé individuální výkony, celkově to ale na medaile nestačilo, obsadili 4. příčku (Bažant, Závozda 2014: 274-341).

3.1.4. 80. léta 20. století

Toto období není spojeno s žádnou větší organizační změnou v tělovýchově a sportu. ČS pokračovalo v zajetých a vytyčených normách, snad jen zhoršující se stav československé ekonomiky zapříčinil útlum investic do výstavby nových a udržování stávajících sportovišť. V pětiletých odstupech se uskutečnila V. a VI. Československá Spartakiáda (Kalous, Kolář a ed. 2015: 55-57). Významným a zároveň smutným bodem dějin se staly letní OH v Los Angeles 1984, kterých se československá výprava, stejně tak jako mnoho dalších socialistických zemí na nátlak SSSR, neúčastnila. Tento bojkot byl jen plynulým pokračováním neustálého politického boje mezi kapitalistickým západem a socialistickým blokem (Jírovec 2018). O čtyři roky dříve získal pořadatelství právě Sovětský svaz, který na konci roku 1979 provedl invazi do Afghánistánu a s tím USA krajně nesouhlasilo. Ke Spojeným státům a bojkotu se pak přidalo skoro 70 dalších států⁴⁰. Mezi olympiádami mnozí věřili v postupné uklidnění situace a zlepšení vztahu mezi světovými rivaly, např. i následkem změn v sovětském státním vedení, ale SSSR využil mediální pozornosti a neváhal sportovní neúčast oplatit. Mezi oficiálními důvody uváděl nesouhlas s přílišnou komercializací her a později obavu o bezpečnost socialistických sportovců. Sověti si podporu svých satelitních států zajistili svoláním jejich zástupců do Moskvy a výzvou ke společnému protestu, následně přednesenému před MOV. Československý OV doporučení bez dlouhé diskuse přijal a reprezentační výpravu do USA nevyslal (Kalous, Kolář a ed. 2015: 196-207).

Basketbalové úspěchy na mezinárodním poli v 80. letech opadly. Na rozdíl od žen se mužské reprezentaci podařilo kvalifikovat na OH 1980 v Moskvě, kde se kvůli neúčasti některých západních zemí počítalo s větší šancí na úspěch. Bohužel nejistý výkon a porážky v klíčových zápasech vynesly Československu pouze 9. příčku. Obměněné ženské družstvo se ten samý rok zúčastnilo jugoslávského ME, kde jim medailový stupínek těsně unikl. To basketbalistky napravily o rok později v Itálii na dalším evropském šampionátu, kde těsně vybojovaly bronz. Na MS 1983 Čechoslovačky neodjely, ale zúčastnily ME v Budapešti, kde z toho po sérii zranění jednotlivých hráček a nešťastných proher bylo 6. místo. Velkou událostí měla být letní

⁴⁰ Československo se účastnilo.

olympiáda v Los Angeles 1984, té se ale ČSSR neúčastnila⁴¹. Další reprezentační zastávkou pro ženské družstvo bylo ME 1985 v italské Vicenze, kde náš opět obměněný a velmi mladý tým zažil nejhorší porážku od Sovětského svazu, a to o 73 bodů. Díky štěstí a skóre vzájemných zápasů postoupily až do zápasu o 3. místo, ale nestačily na zkušené Maďarky. Následkem odřeknutí účasti afrického šampióna se reprezentantky nakonec dostaly i na MS 1986 do Moskvy, kde předvedly velmi dobrý výkon, ale horší úspěšnost střelby našim hráčkám vynesla opět „jen“ 4. místo. Ten samý výsledek, ačkoliv ženy sehrály vyrovnané utkání s SSSR a celkově předváděly skvělý výkon, se opakovat i na evropském mistrovství ve Španělsku o rok později. Rok 1988 přinesl další OH, tentokrát pořádané Jižní Koreou. Muži se ani tentokrát neúčastnili kvalifikace, ženy si 5. místem zajistily olympijský start. Kromě prvního vyrovnaného zápasu se ženám nedařilo vyhrávat, skončily tak na 8. příčce. Medailový půst dokázaly reprezentantky přerušit až v létě 1989 na ME v bulharské Varně, kam z kvalifikace postoupily dokonce z 1. místa. Prohrály pouze dvakrát, a to s tradičními soupeřkami z SSSR. Poslední ženský šampionát Československá socialistická republika zakončila ziskem stříbrné medaile (Bažant, Závozda 2014: 346-405).

V roce 1981 Československo hostilo mužské ME, kde se motivovaný tým v domácím prostředí proboujel až k vynikajícímu 3. místu a postoupil tak i na MS, které se konalo následující rok v Kolumbii. Tam se bohužel reprezentantům tolik nedařilo a umístili se desátí. Stejnou příčku obsadil tým i na evropském mistrovství ve francouzském Nantes, kde na soupisce chyběly dlouholeté zkušené opory. Ty se částečně vrátily na další ME 1985 v NSR ve Stuttgartu, kde mužstvo dokázalo dojít až do finále se Sovětským svazem, se kterým ale prohrálo o 30 bodů a odvezlo si 2. místo. V této době se projeví uvolněnější podmínky pro legální vycestování a možnosti zahraničních angažmá, nabídek využili například Igor Rajniak (Lucembursko) a Stanislav Kropilák (Belgie). Výkonnostní propad přišel opět na ME 1987 v Aténách, kde basketbalisté skončili na 8. místě. Na MS 1986 a ME se muži nekvalifikovali (Bažant, Závozda 2014: 357-410).

⁴¹ Tým basketbalistů nebyl po předchozích zkratech přihlášen ani na kvalifikaci, ženy si ji zahrály, ale skončily na 8. místě, ze kterého se na OH nepostupovalo.

4. Basketbal jako „soft power“

V socialistických zemích byl (zejména vrcholový) sport velmi podporovanou oblastí, jelikož režim v něm viděl příležitost, jak být vyrovnaným soupeřem⁴² pro kapitalistické země a co víc, jak je v co možná nejvíce sportovních disciplínách předčit. Kapitalistický Západ a socialistický Východ si své neshody a nevraživost plynoucí ze Studené války vyříkávali jak na politické rovině, tak i na té sportovní. I přes klid zbraní se symbolika souboje objevovala na každé mezinárodní události, ať už šlo o předhánění se v získání medailí, či v kvalitě zázemí v případě pořadatelství. Jedná se zde o příklad již zmíněného využívání sportu k politickým zájmům a činům (Riordan 2007) (Arnaud, Riordan 1999). Euforie, která často doprovází sportovní vítězství, jednotné a posílené národní cítění a mediální soustředěnost na jiné téma, než např. domácí ekonomika, rovněž odvádějí pozornost od aktuálních problémů a v případě úspěchů zvyšují v očích vlastních občanů i zahraničí vládní legitimitu.

Význam sportu pro politiku umocňovaly úspěchy socialistického sportu. Jak je vysvětlit? Jednou z odpovědí může být starost režimu o to, aby stát mohl disponovat kvalitativně i kvantitativně sportovním zázemím a propracovaným tréninkovým systémem. Paradoxem je, že v prvních letech vlády KSČ nebylo materiální ani finanční zabezpečení sportu zdaleka ideální. Např. českoslovenští basketbalisté si reprezentační dresy museli sehnat a vyrobit svépomocí, zahraniční cesty si z velké části hradili ze svého a spoléhali na vzájemnou podporu v týmu. V Československu byla tělovýchova legislativně ošetřena zákony z let 1949, 1952 a 1956, ačkoliv to nevedlo vždy jen ke zlepšení. Časté změny a úpravy v tělovýchovném systému byly mnohdy ukvapené a matoucí. Jak jsem ukázala, během procesu sjednocení tělovýchovy a sportu se režim zbavil spousty jemu nepohodlných činitelů z dosavadně fungujících organizací. Jednalo se o těžce nahraditelné odborníky a nadšence, tak i samotné sportovce, kteří byli vězněni, sledováni, podrobováni pravidelným výslechům, nebo jim byla odebrána možnost dělat sport profesionálně. Postupem času ale režim byl schopen zajišťovat schopné trenéry a výchovné pracovníky i z vlastních řad. Propracovaný systém přípravy sportovců a plošné budování sportovišť a výcvikových středisek zajistilo nejen Československu mnoho úspěchů na mezinárodním poli, ostatně postavená sportoviště jsou často využívána dodnes. Za socialistický sportovní vzor byl demagogicky brán Sovětský svaz a výchova mladých cvičenců vedená v duchu marxismu-leninismu. Sovětské satelitní státy tento vzor slepě ctily a napodobovaly jeho metody. Sport podléhal značné ideologizaci a zpolitizování. Sjednocená tělovýchova se řídila jasnými pokyny orgánů zřízených vládou KSČ. Kdo vybočoval, stal se

⁴² Na rozdíl od ekonomické sféry.

nechtěnou osobou a byl perzekuován, sledován či úplně odstraněn. Mnoho sportovců za cenu vítězství experimentovalo s tajnými dopingovými látkami, často i nevědomě, režim navenek samozřejmě o ničem nevěděl. Masovost a kolektivní vědomí se hojně podporovalo a využívalo, spartakiády dělaly na Čechoslováky i zahraničí dojem národní velikosti a vyspělosti (Grexa, Strachová 2011: 181). Masové akce nesly jasné poselství o budovatelské práci a obraně vlasti. Až druhotně se sportovní činnost chápala jako cesta k seberealizaci (Kalous, Kolář a ed. 2015: 53).

Je zde nutné zmínit i kladný vliv fyzické aktivity na lidskou pracovní výkonnost. Komunisté se řídili sovětským vzorem fyskultury a ve svých pětiletých plánech počítali s výstavbou a přestavbou hospodářství a k tomu potřebovali zdravé a silné dělnictvo. S vytvořením nového systému tělovýchovy učili lidi, spoustu z nich nejen z války navyklé na nuzné a nehygienické podmínky, jak se o své tělo a zdraví starat a jak být pro režim vzorným pracovníkem. Fyzická zdatnost jim dodávala energii, kterou tak mohli využít ve snaze o plnění výrobních limitů. Pohybové aktivity byly snadno pochopitelné a zábavné, nediskriminují žádnou skupinu a spojuje lidi, kteří jsou pak ve jménu skupiny odhodlanější dojít k nějakému cíli.

Sport se výborně hodil i jako součást armádního výcviku obyvatel. Ať už v armádě samotné, ve Vojenských tělovýchovných jednotách Dukla, nebo skrz Svazarm při branné výchově (popř. výcviku branných záloh či civilní obrany). Dalším důvod, proč hrál sport pro komunisty takovou roli byl boj proti kriminalitě. Za tímto na první pohled chvályhodným cílem ovšem stála ve skutečnosti snaha zabránit lidem věnovat se režimu nepohodlným činnostem, např. náboženství nebo protikomunistickým aktivitám (schůzky příznivců Charty 77, vydávání Samizdatu, ...).

Sportovní nacionalismus si v kontextu zemí Socialistického bloku zaslouží bližší pozornost. Jednotlivé státy se hnaly za sovětským ideálem, reprezentovaly společné hodnoty, ale zároveň toužily po vlastních úspěších⁴³. Pokud koncept nacionalismu aplikujeme na československý basketbal, i zde najdeme zajímavé aspekty jeho projevu. Tým mužů na ME v Paříži 1951, nebo tým žen na MS v Riu de Janeiru 1957 jel na šampionát s nadějemi na to nejlepší umístění, ale když mu tým byl na dosah, dostal přednost nepsaný politický předpis ve formě nedotknutelnosti SSSR. Střetává se zde tedy národní hrdost a ambice týmu s jakousi formou solidarity vůči

⁴³ Richard D. Mandell se věnoval tématu nacionalismu a vygradovanému soupeření národů během SMEs. Mentalita my vs. oni tyto národy rozděluje, ale samotný národ získává zvýšeným pocitem sounáležitosti velkou sílu. Když si jedinec obleče dres se státním znakem a společně s ostatními může skandovat hesla podpory, je najednou nabitý energií a odvahou. Mentalitu mas, kdy se jedinci v rámci skupiny dokážou chovat zcela jinak (tedy např. vytvářejí násilí, pokřikují urážlivé slogany apod.), než kdyby vystupovali samostatně, dokázaly NR využít vždy naplno.

Sovětskému svazu, jež byl vzorem a autoritou, kterou si nikdo nechtěl zneprátnit. Tělovýchovný svaz, ani KSČ nechtěli rozzlobit Moskvu. Drželi tedy nad týmy pevný dohled, který měl zaručovat poslušnost, zamezit pokusům o kontakt s kapitalisty a střetu politických zájmů. Opakem byl moment z pookupačního ME mužů 1969, kdy vystupňovaná národní hrdost a neochota přijmout vpád vojsk Varšavské smlouvy bez protestu vyústila v nepodání rukou hráčům sovětské reprezentace. Zejména basketbalistky se s SSSR potkávaly ve finále poměrně často. Ty byly na vysoké výkonnostní úrovni a porazit je bylo velmi těžké, ale když už se povedlo přiblížit se k vítězství Československa, nebyl to ze strany režimu vítaný scénář, viz šampionáty z Paříže a Ria. Na druhou stranu z pohledů občanů, nacionalismus plnil svou funkci a utužoval národ při basketbalových utkáních jak v lokálních soutěžích, tak i při reprezentaci na mezinárodních akcích, o to více, pokud se šampionáty pořádaly na domácí půdě.⁴⁴ Už na poválečném ME mužů 1947 padaly rekordy v divácké účasti.

Při ME 1956 byl (narychlo zastřešený) stadion Štvanice i vinohradská sokolovna na zápasy našich hráček zcela vyprodané a diváci dokázali reprezentantky dostat z pochmurné nálady po předchozí prohře a ČS nakonec s přehledem získalo bronz. Fanoušci národní tým bujaře podporovali i na MS žen 1967 i na ME mužů 1981 (Bažant, Závozda 2014: 89-93, 140-144, 239, 359).

Formu naporování se lze nalézt jak hromadně ve vystupování Socialistického bloku vs. kapitalisté, ale i v jednotlivých zemích oproti zahraničí. Chlubení se vysokou úrovní sportu a tím dávat najevo vysokou vyspělost ve všech úrovních státu, či touha komunistického vedení po uznání a prestiži doprovází celou socialistickou éru, tedy nejen v ČS. Většina sportovců si chtěla plnit sny dle svého, šlo jim o to posouvat se ve výkonnosti dle svých možností a tréninkového plánu, ne podle plánu ČSTV. Chtěli se prosadit na světovém poli, nejen mezi spřátelenými republikami. Stáli o angažmá na západě, ale to jim z většiny nebylo umožněno. Národní reprezentace byla pro všechny neuvěřitelným úspěchem, a ať už byl kdokoliv z nich více či méně prorežimní, nebylo správné, aby jejich výkony byly ovlivňovány politickým tlakem, dopingem, nebo obecným porušováním pravidla fair-play.

Podstatu konceptu naporování se najdeme i v basketbalovém dění socialistického ČS. Úspěchy našich hráčů a hráček byly náležitě odměňovány, byť odměna v očích sportovců často neměla takovou hodnotu jako pro československé funkcionáře. KSČ neváhala zvát reprezentanty na oficiální setkání s osobami na významných vládních postech, udělovala vyznamenání,

⁴⁴ Podpora domácího týmu nesla své ovoce, ČS vždy skončilo na medailových příčkách.

v novinách (a v televizi) se mimo vyjádření trenérů objevovaly reportáže, ve kterých režim chválil odvedené výkony, ale také nezapomněl vyzdvihnout zásluhy socialistické přípravy (Bažant, Závozda 2014: 161, 191, 202). Projevovala se tedy touha režimu dávat na odiv úspěchy svých sportovců a touha po uznání mezi cizími zeměmi.

Komunistický režim sice toužil po mezinárodních úspěších a porážce kapitalistů, ale výběr reprezentantů se těmito tužbami ne vždy zcela řídil. Výkonnost jednotlivých sportovců často nebyla hlavním kritériem, které jim mohlo zajistit možnost podívat se za hranice Československa. Právě tyto výjezdy se staly pro režim hrozbou, a to z toho důvodu, že je sportovci často neváhali využít k emigraci. Postupem let se podmínky k útěku ztížily, ale i tak ČS během totalitní nadvlády přišlo o mnoho vynikajících jmen, ale i dorůstajících talentů, které mohly republiku reprezentovat v budoucnu. Důležité tedy pro komunisty byly ideové hodnoty, které daný člověk zastával. Být v reprezentačním výběru znamenalo povinnost projít školením o prospěšnosti uplatňování sovětského modelu tělovýchovy a následných skvělých výsledcích, které měly následovat díky věrnosti k socialismu (Grexa, Strachová 2011: 185). Příkladem takového kádrového výběru může být opět případ evropského mistrovství našich basketbalistů 1951, kdy bylo zpočátku dle posudků nemožné tým sestavit. Díky dodatečnému souhlasu a podmínce účasti alespoň dvou dělníků mohl tým odjet.

Naparování se, jakožto nemilitantní manifestace síly, se může projevat vojenskými přehlídkami, či disponováním tím nejlepším. V případě vojenské roviny by to byly zbraně nebo technika. U sportovní roviny se stát může chlubit těmi nejlepšími sportovci a kvalitním zázemím (ať už tréninkovými centry, či místy vhodnými pro konání SMEs).

Problém pro nedemokratické režimy, mimo neustálé riziko prohry a ztráty prestiže, představuje mediální pozornost těchto SMEs. Vytvářejí totiž prostor pro opozici a vyjádření protestu proti režimu, a vedení NR není vždy schopno tyto příležitosti podchytit.

Závěr

Sport je zábavou, ale také efektivním politickým nástrojem, zvláště v rukou nedemokratických režimů. Případová studie sledovala vliv politických rozhodnutí KSČ na sportovní dění v Československu, se zaměřením na basketbal. Ten zažil euforický poválečný start, ale velmi brzy pocítil dopady centrálně řízené tělovýchovy a sportu a také toho, co znamená být satelitní zemí Sovětského svazu. Jeho řízení podléhalo v průběhu času často zmateným změnám zákona a mnoho činovníků, trenérů a hráčů se stalo obětí ideologicky motivovaných machinací. Práce nejprve představila v teoretické části myšlenky a koncepty autorů zabývajících se vztahem sportu a politiky. Poté v krátkosti představila historii vzniku a rozvoje basketbalu u nás a nastínila situaci předcházející převzetí moci Komunistickou stranou Československa. V následující kapitole postupně popsala organizační změny v československé tělovýchově a basketbalové úspěchy i neúspěchy na mezinárodní scéně, u kterých zároveň dokumentovala případné ovlivnění politickou mocí. V poslední části došlo k aplikaci teorie na zjištěná empirická data. Z těch vyplývá mnoho pojmů oblasti sportu a politiky a také důvody, proč konkrétně nedemokratické režimy sport využívají ke svému prospěchu. Zejména se jedná o touhu po uznání, prestiži a respektu, a to nejen od ostatních států, ale také od vlastního lidu. Manifestací síly a jednoty si režim zajišťuje legitimitu a popularitu do dalších let, dává najevo svou konkurenceschopnost. Na mezinárodním sportovním poli je možné soupeřit s jinak (např.) ekonomicky nedosažitelným protivníkem. Sport se měl stát výkladní skříní socialismu a mnoho atletů k této ambici svými skvělými výkony přispělo. Pohyb byl pro režim i výhodným pomocníkem v utužování fyzické kondice a zdraví dělníků. Zavedená fyskultura tvořila odolnější pracovníky, ti mohli zvyšovat výrobu a dosahovat tak plánovaných limitů. Sport jako náplň volného času pro běžné obyvatele byl výborným způsobem, jak odlákat lidi od potenciálně režimu nehodících se aktivit a probouzet v lidech národní hrdost a soudržnost během SMEs.

Ve své práci jsem ukázala, jakým způsobem a za jakým účelem zasahoval režim KSČ Československa do basketbalu jako volnočasové aktivity. Jako hra pro větší skupinu osob byla košíková skvělou zábavou pro děti i dospělé. Spadala do systému sjednocené tělovýchovy, takže s ní mohly přijít do styku již děti na základních školách, ale také se jí mohli po práci věnovat amatérští nadšenci. Zajímavostí je, že tento sport nevalil režimu jakožto výmysl nepřátelských Spojených států amerických. Ačkoliv se práce věnuje událostem v rámci vrcholové úrovně, komunisté dlouho vydávali všechny sportovce za amatéry, tedy stále můžeme na zásahy režimu nahlížet jako na ovlivňování volnočasové aktivity pracujícího lidu.

Reprezentanti a reprezentantky československého basketbalu zaznamenali během socialistické éry mnoho úspěchů, počtem medailí výrazně převyšující úspěchy porevoluční. Košíková má na území ČS dlouho tradici a láska ke sportu dokázala vést hráče/ky i trenéry ke skvělým umístěním na velkých šampionátech. A právě výborné výsledky našim družstvům často zajistily zápasy o cenné kovy s SSSR. Bylo tedy v zájmu komunistů, aby doufali v nejlepší výsledky, ale zákazy protestu proti nespravedlivým vítězstvím Sovětů, či často nedostatečné finanční zabezpečení výpravy dokazovaly, že tomu tak vždy nebylo. Zásahy KSČ byly patrné i během kádrového posuzování vhodných členů reprezentačních výběrů. Protirežimní smýšlení či podezření na úmysl emigrovat bylo dostatečným důvodem pro zákaz hraní na nejvyšší úrovni. Mnohým talentům nebylo povoleno zahraniční angažmá, ze strachu z permanentního opuštění republiky, vytvoření exilových národních týmů, nebo jen proto, aby Československo neztratilo kvalitní tým schopný porazit kapitalistický západ.

Zkoumané teorie jsou tedy aplikovatelné na oblast sportu v ČSR (později ČSSR), ale ne všechny nalezneme v basketbalovém odvětví. Československý basketbal se díky častým úspěchům stal součástí politických bojů, režim využíval basketbal pro naparování se ve vztahu k Západu. Nedá se však konstatovat, že by nadšení z medailových zisků basketbalistů/ek přinášelo komunistické straně uznání na všech frontách. Ve světě si družstva ČS vybudovala pověst kvalitního soupeře, ze které plynulo i mezinárodní uznání (nejen úrovně basketbalu, ale i socialistické fyskultury), ale na domácím poli tyto úspěchy nijak vážně nepřispívaly k větší oblíbenosti a prestiži režimu. Spíše kontinuálně přetrvávala národní hrdost jak na hřišti, tak i od nadšených fanoušků, ať už na plných tribunách, nebo doma u rozhlasu nebo televize. Nacionalismus byl tím více posílen, pokud se mezinárodní utkání odehrávala v Československu.

Summary

Sport is fun, but also an effective political tool, especially in the hands of undemocratic regimes. This case study examined the influence of political decisions of the Communist Party on sports in Czechoslovakia, with a focus on basketball. Its management was often confusing and many officials, coaches and players became victims of ideologically motivated machinations. The thesis first introduced the theoretical part with ideas and concepts of authors dealing with the relationship between sport and politics. Then it briefly presented the history and development of basketball in our country and outlined the situation preceding the takeover of power by the Communist Party of Czechoslovakia. The following chapter gradually described the organizational changes in Czechoslovak physical education system, basketball successes as well as failures on the international scene. Lastly, the theory was applied to the obtained empirical data. That led to an explanation of reasons why undemocratic regimes use sport in order to benefit from it. It is mainly about a desire for recognition, prestige and respect – not only from other states, but also from its own people. It is possible to compete with otherwise economically unattainable opponents on the international sports field and through it regimes secure their legitimacy by manifestation of strength and unity. Exercise was an advantageous help in strengthening the physical condition and health of the workers. The established system created more resilient employers, who could increase production and thus reach the planned limits. Sport as a leisure activity for ordinary people was also a great way to distract people from potentially inappropriate activities and to encourage cohesion during SMEs.

The bachelor thesis indicates how and for what purpose the Communist party interfered in Czechoslovak basketball. Although the thesis focuses on the top-level sport events, Communists presented their athletes as amateurs and therefore it is possible to view the regime's interventions as influencing the leisure activities of the working people. The Czechoslovak national team succeeded many times. However, these great results were not always supported by the regime, f. ex. due to insufficient finances, concessions to USSR during matches or the selection of suitable players/coaches according to the cadre policy.

Examined theories are mostly applicable to sport in socialist Czechoslovakia, but only partly to the basketball branch. Czechoslovak basketball was influenced by political disagreements, the regime used swaggering for gaining respect from capitalist countries (and even from Soviets). The success built a great reputation for our national team, but it did not significantly contribute to securing the legitimacy among Czechoslovak people. It was more about national pride based on long-term sports tradition and loyal fans at SMEs, especially if they took in Czechoslovakia.

Přehled použité literatury

Odborná literatura

- APPLING, Dean R. a ONG, David E. *Frank Chytil (1924–2010)*. Č. 10, r. 140. The Journal of Nutrition. American Society for Nutrition, 2010. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jn/article/140/10/1711/4600224>
- ARNAUD, Pierre a RIORDAN, James (Eds.). *Sport and International Politics: Impact of Facism and Communism on Sport* (1st ed.). Londýn: Routledge, 1999.
- ARNOLD, Richard. *Nationalism and Sport: A Review of the field*. Nationalities Papers [online]. 25.08.2020 [cit. 2021-03-10], 49(1). Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/nationalism-and-sport-a-review-of-the-field/DEA0FDD778E2AB1393593D45A7145E5A>
- BAŽANT, Jakub a ZÁVOZDA, Jiří. *Nebáli se své odvahy: československý basketbal v příbězích a faktech 1. díl* (1897-1993). Velké Přílepy: Olympia, 2014.
- BĚLINA, Pavel. *Dějiny evropské civilizace 2*. Praha: Paseka, 1999.
- BOSÁK, Emanuel. *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu 1. díl: příspěvek k historii československého organizovaného sportovního hnutí*. Praha: Olympia, 1969.
- ČAPKA, František a LUNEROVÁ, Jitka. *1948: Vítězný únor: cesta k převratu*. Brno: CPress, 2012. Zlomové okamžiky.
- ČECHÁK, Vladimír. *Sociologie sportu*. Praha: Olympia, 1986.
- FLEISCHLINGER, Josef. *Svědectví o zneužívání mocenských sil v basketbale*. Nevydaný manuskript.
- FREEMAN, Kevin. *Sport as swaggering: utilizing sport as soft power*. Sport in Society [online]. 01.06.2012 [cit. 2021-03-10], 15(9). Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17430437.2012.690403>.
- GACÍK, Juraj. *Kronika československého a slovenského basketbalu*. Žilina: Bohdan Iljaško, BADEM – BASKETBAL dětí a mládeže, Basket Slovakia Agency, 2000.
- GREXA, Ján a STRACHOVÁ, Milena. *Dějiny sportu: přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016.
- CHRASTINA, Jan a Pedagogická fakulta. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu = Case study – a method of qualitative research strategy and research design*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019.

JOHNSON, Matthew. *A Review of "Striking Back: The 1972 Munich Olympics Massacre and Israel's Deadly Response"* [online]. 06.04.2009 [cit. 2021-04-24], 28(2). Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01495930902799780>

KALOUS, Jan a KOLÁŘ, František, ed. *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015.

KARÁSEK, Jaroslav. *Sport a jeho význam*. Telč, 1909. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:19f71343-0b9c-4839-b3b5-efe8a518d81f>

KOCIAN, Jiří a SMETANA, Vít. *Květnové volby 1946 - volby osudové?: Československo před bouří*. Praha: Pro Nadační fond angažovaných nestraníků vydalo nakl. Euroslavica, 2014.

KOSTKOVÁ, Jarmila. *Svaz základní a rekreační tělesné výchovy 1956-1990*. Praha: Česká asociace Sport pro všechny, 2005.

NERAD, Pavel a VELENSKÝ, Emil – Výbor basketbalového svazu ÚV ČSTV. *Historie československé košíkové, Zpravodaj č. 37*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1983.

RIORDAN, James, ed. *Sport under Communism: The USSR, Czechoslovakia, The GDR, China, Cuba*. Canverra: McGill-Quenn's University Press, 1978.

RIORDAN, James. *The Impact of Communism on Sport*. Č. 1, r. 32. Historical Social Research / Historische Sozialforschung. GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences, 2007. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20762187>

Sokolský věstník: list Československé obce sokolské. Č. 9, r. 46. Praha, 1948.

VÁLEK, Jakub. *Emigrace vrcholových sportovců z bývalého Československa v letech 1948–1989*. Studia sportiva. Olomouc: Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity, 2014(2).

Zákony

Zákon č. 187/1949 Sb., o státní péči o tělesnou výchovu a sport. In: Sbíрка zákonů. Částka 56. 23.7.1949. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=187&r=1949>

Zákon č. 71/1952 Sb., o organizaci tělesné výchovy a sportu. In: Sbíрка zákonů. Částka 36. 17.12.1952. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=71&r=1952>

Zákon č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy. In – Sbíрка zákonů. Částka 36. 20.12.1956. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=68&r=1956>

Internetové články

ČÁP, Jan. *Basketbalové zlato i výslechy na StB. Legenda Mrázek vzpomíná*. Idnes.cz [online]. 14.10.2018 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/sport/basket/ivo-mrazek-basketbal-rozhovor.A181012_125147_sport-basket_tof

HRUŠKA, Blahoslav. *Berlín 1936: olympiáda ve stínu hákového kříže*. Zpravy.aktualne.cz [online]. 8.7.2008 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/berlin-1936-olympiada-ve-stinu-hakoveho-krize/r~i:article:610183/?fbclid=IwAR12begRyWxzwPdFLXSc8QCdzKTBprpt8qLuJZGeKgbp3MtR40VzeA8v8Wcc>

JÍROVEC, Vojtěch. 1984: *Olympiádu jim zhatila politika. Do Los Angeles Kratochvílová a spol. neodcestovali*. Ceskatelevize.cz [online]. 17.11.2018 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/olympijske-hry/1984-olympiadu-jim-zhatila-politika-do-los-angeles-kratochvilova-a-spol-neodcestovali/5bca040659841d79e18a88c6>

KUČEROVÁ, Martina. *OBRAZEM: Londýn 1948 - Létající Holanďanka a první zlato Zátopka*. Idnes.cz [online]. 24.7.2012 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/oh/londyn-2012/obrazem-olympijske-hry-v-londyne-1948.A120718_215928_olympiada-londyn-2012_ma

Olympiáda v Melbourne 1956: Sovětsko-maďarská rež. Zpravy.aktuálně.cz [online]. 10.7.2008 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/olympiada-v-melbourne-1956-sovetsko-madarska-rez/r~i:article:610512/>

PACINA, Václav. *Hokejová pomsta za okupaci*. Idnes.cz [online]. 25.03.2004 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hokej/ms-2004/hokejova-pomsta-za-okupaci.A040325_111628_reprezentace_rav

SHIN, Hyonhee. *North Korea drops out of Tokyo Olympics citing COVID-19, dashing Seoul's hopes*. Reuters.com [online]. 06.04.2021 [2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-olympics-idUSKBN2BS26D>

SLEZÁKOVÁ, Magdalena. *Jak KLDR zkoušela sabotovat olympiádu v Jižní Koreji? Bojkotem i terorismem*. Irozhlas.cz [online]. 9.2.2018 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/sport/olympijske-hry/olympiada-severni-jizni-korea-pchjongcchang-soul-bojkot-terorismus-1988_1802090815_mls

TÉTRAULT-FARBER, Gabrielle. *Russia's Olympic doping ban halved, but flag barred from next two Games*. Reuters.com [online]. 17.12.2020 [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/sport-doping-russia-idUSKBN28R27B>

Oficiální webové stránky

Archive.fiba.com. *1950 World Championship for men* [online] [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: https://archive.fiba.com/pages/eng/fa/event/p/cid/WMM/sid/2902/_/1950_World_Championship_for_Men/history.html

Archive.fiba.com^b. *1959 World Championship for Women* [online] [cit. 2021-03-20].

Dostupné z: http://archive.fiba.com/pages/eng/fa/event/p/sid/2919/_/1959_World_Championship_for_Women/index.html

Csla.cz. *Historie armádního vrcholového sportu* [online] [cit. 2021-03-18]. Dostupné z:

<http://www.csla.cz/armada/sport/index.htm>

Fiba.basketball. Hall of famers – Léon Bouffard [online] [cit. 2021-04-24]. Dostupné z:

<https://www.fiba.basketball/hall-of-fame/L%C3%A9on-Bouffard>

Olympic.cz. 1956 Melbourne [online] [cit. 2021-03-20]. Dostupné z:

<https://www.olympic.cz/olympiada/29--melbourne-1956>

Usab.com. *Dr. James Naismith's Original 13 Rules of Basketball* [online] [cit. 2020-12-30].

Dostupné z: <https://www.usab.com/history/dr-james-naismiths-original-13-rules-of-basketball.aspx>

Jiné

Připraven k práci a obraně vlasti! Padesát let československého sportu v totalitní společnosti.

Katalog k výstavě. Praha: ÚSTR, 2014. Dostupné z:

<https://www.olympic.cz/upload/files/Sport-totalita-katalog.3RED.pdf>

Ceskatelevize.cz^a. *Pocta basketbalovým legendám – Ivan Mrázek* [online]. 20.12.2009.

Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10207547506-pocta-basketbalovym-legendam/209471290510012/>

Ceskatelevize.cz^b. *Pocta basketbalovým legendám – Jiří Baumruk* [online]. 19.12.2009.

Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10207547506-pocta-basketbalovym-legendam/209471290510013-pocta-basketbalovym-legendam-jiri-baumruk/cit>

Ceskatelevize.cz. *Masově na Strahově* [online]. 9.11.2019. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288585-archiv-ct24/219411058210030/obsah/731930-2-celostatni-spartakiada-1960>